

»Štajerc« in kmetijstvo na Spodnjem Štajerskem 1914–1918

Kmetijstvo kot prevladujoča gospodarska panoga na Spodnjem Štajerskem je v času prve svetovne vojne bilo v veliki krizi; pomanjkanje moške delovne sile na kmetijah, velika inflacija cen kmetijskih pridelkov in pogoste rekvizicije za potrebe vojske in mest (Gradec, Dunaj). Živinoreja je utrpela velike padce staleža živine, sadjarstvo in vinogradništvo pa tudi slabe letine. Oblast je v kmetu videla veliko oporo za uspešno vodenje vojne, a mu je med vojno z nekaterimi ukrepi le blažila težek položaj. Slovenska ljudska stranka je s svojo politično prevlado na slovenskem podeželju bila edina, ki je konkretnije zagovarjala kmetove zahteve, da naj se mu zmanjšajo obveznosti zaradi vojne, ki se je v jeseni 1918 le končala s porazom Avstrije in njenih zaveznic.

Kmet poštenjak²

Kmet je poštenjak,
On nam orje in obseje polje;
Kdor kmeta zaničuje,
Nič vreden je, bedak.

Še prej, ko ljubo solnce pride,
Poda se kmet na težko delo;
In gre za plugom dobrovoljno,
Zvečer ves truden domov pride.

V potu svojega obraza,
Preskrbi nam kruh vsakdanji;
Kaj brez kmeta bi počeli?
Kje ljubega kruheka bi vzeli?

Zatorej bodi kmetski stan,
Od vseh najbolj spoštovan;
Ker na celem svetu ni dežele,
Katere kmetske roke ne bi živele.

F. M.

Časopis "Štajerc" se je sam razglašal za časopis, ki zastopa spodnještajerskega kmeta in njegovo vključevanje v gospodarske tokove tistega časa. Pri tem je poudarjal nujnost umnega kmetovanja spodnještajerskega kmeta, da bo lahko konkuriral tujim blagovnim tokovom, ki so vedno bolj prodirali tudi na Spodnje Štajersko.

Paleta prispevkov, ki jih je objavljala časopis, je bila zelo široka, tako kot je v svojem bistvu tudi samo področje kmetijstva zelo razvejana dejavnost.

Kmet je bil v luči "Štajerca" vedno pošten, priden, navezan na svojo zemljo in zelo delaven. "Štajerc" je kmetu redno svetoval, katera dela je treba opraviti v posameznem mesecu in katere novosti naj uporablja pri tem,³ ter ga

¹ Ddr. Ivan Rihtarič, prof., Dalmatinova ulica 6, Radenci.

² Štajerc; 24/14 (26. 7. 1914) v prispevku – pesmi "Kmet poštenjak".

³ Štajerc; 28/14 (16. 8. 1914) v prispevku "Kmetovalčeva opravila v mesecu avgustu."

ob izbruhu vojne posvaril pred raznimi goljufi, ki bodo želeli od njega kupovati pridelke pod ceno.⁴

Avstrijski kmetijski minister je objavil v "Štajercu" poziv vsem kmetom, naj poskrbijo za varno spravilo poljedelskih pridelkov letine 1914 (ni bila dobra zaradi preobilnega dežja v mesecu juliju). Sejejo in sadijo naj predvsem pšenico, rž, krompir in koruzo. Za varno in pošteno žetev je državno namestništvo, skupaj s štajerskim deželnim odborom, določilo posebne nadzornike za sodne okraje na Štajerskem. Mestna občina Ptuj in občina Breg pri Ptujju sta nastavili posebnega poljskega čuvaja za njive in polja v Stadtwaldu in Krčevinah in tako želeli preprečiti velike tatvine poljskih pridelkov.⁵

Za jesensko saditev sadnega drevja je "Štajerc" objavil dolg seznam primernih sadik iz deželnih sadnodrevesnih šol v Gleisdorfu, Brucku na Muri in Celju.⁶

V oktobru so bili kmetje opozorjeni na previdnost pri prodajanju živine, saj so se že začeli pojavljati prvi prekupčevalci in goljufi, ki bi radi izrabljali vojni čas. Naloga vsakega kmeta v Avstriji je bila, po posebnem državnem pozivu, da obdela svoja polja, kljub pomanjkanju delovne sile, ter zase in armado zagotovi dovolj zdrave hrane.⁷

Vinska trgatev je bila v letu 1914 opravljena. Količina vina je bila manjša, kot se je pričakovalo, a je bila kakovost zato kar dobra, kupcev pa zaradi vojne, kljub nižjim cenam, nekoliko manj kot prejšnje leto. Cene so se dokončno postavile do konca leta 1914.⁸

Za izobraževanje kmetov in viničarjev je bilo poskrbljeno predvsem v pozni jeseni in zimi, ko so le-ti imeli tudi več prostega časa. "Štajerc" jih je povabil v razne tečaje (pletenje košar) in izpopolnjevanja (amerikanska trsna kultura) na deželnih viničarskih šolah v Silberbergu pri Lipnici, Mariboru in v Gornji Radgoni.⁹

Povpraševanje po viničarjih oz. njihovi delovni sili je bilo kar pogosto in najemali so si jih bogatejši posestniki. Gmotni položaj viničarjev je bil odvisen od števila družinskih članov in del, ki so jih opravljali, ter seveda tudi od najemnika.¹⁰

Prvi izredni ukrep države, ki ni bil posebej priljubljen tako pri kmetih in trgovcih kot tudi pri kupcih, je bila prepoved klanja telet do konca leta 1914, z namenom, da bi se v morebitnih nadaljnjih vojnih letih obdržal primeren stalež goveje živine. Ta izredni državni ukrep je s posebnim razglasom objavil tudi načelnik ptujskega okrajnega zastopa Jožef Ornig.¹¹

Da bi kmetje lahko opravili vsa potrebna jesenska dela na svojih posestvih, je okrajni odbor na Ptujju priskrbel

4 Štajerc; 29/14 (23. 8. 1914) v prispevku "Svarilo" ("...da se kmete straši, da jim bo vojska vse žito vzela...goljufajo pri cenah...").

5 Štajerc; 31/14 (6. 9. 1914) v prispevku "Kmetovalci v Avstriji!" ("poljedelski minister Zenker") in v 32/14 (13.9.1914) v prispevku "Nadzornik zaradi žetve" ("...ima legitimacijo in na roki nosi belo-zeleni trak...") in v 24/14 (26. 7. 1914) v prispevku "Slaba letina" in v 34/14 (27. 9. 1914) v prispevku "Poljski čuvaj".

6 Štajerc; 33/14 (20. 9. 1914) v prispevku "Razglas" ("23 vrst jablan, 14 vrst hrušk").

7 Štajerc; 37/14 (18. 10. 1914) v prispevkih "Svaritev" in "Čuvajte živino pred kuglo!" ter v 36/14 (11. 10. 1914) v prispevku "Kmetovalcem Avstrije!" ("...minister Zenker") in v 38/14 (25. 10. 1914) v prispevkih "Kako se hrani krompir", "Krmiljenje z želodom" in "Spravilo sadja" itd....

8 Štajerc; 39/14 (1. 11. 1914) v prispevkih "Vinska trgatev" in "Prva licitacija letošnjega mošta" ("...v Spielfeldu, prodajal se je pridelek grofa Franca Attemsa z raznih leg v Slovenskih goricah...slabši mošti do 128, boljši do 190 K za polovnjak; o 231 K in kozjaški moškatelec 275 do 276 K polovnjak") in v 47/14 (27. 12. 1914) v prispevku "Vinski iztoč" ("cene za staro vino, 1912 in 1913, od 72 do 112 vinarjev; J. Kräber, Ptuj, Allerheiligengasse 13").

9 Štajerc; 34/14 (27. 9. 1914) v prispevku "Razglas" ("pletenje košar na Deželni viničarski šoli v Silberbergu pri Lipnici...plačati le hrano 24 K na mesec...") in v 39/14 (1. 11. 1914) v prispevku "Razglas" ("v Silberbergu 26 oseb, Mariboru 14 in Gornji Radgoni 14 posestniških in viničarskih sinov... od 15. 2. do 1. 12. 1915... pogoji: 15 let starosti, zdrav, nravstveno potrdilo župnijskega urada...").

10 Štajerc; 43/14 (29. 11. 1914) v prispevku "Viničarska družina" ("za posestvo Auersperg v Bellayu,...plača viničarja na leto bo 600 K, mleko, drva, vinski in poljski deputat, perutnina, svinje; dnina je za moške člane družine 2 K, za ženske 1 K 20 v") in 46/14 v prispevku "Oglas – graščina Steinhof pri Radgoni" ("iščejo se kravji majerski ljudje...3 osebe, od 1. 1. 1915 dalje... prosto stanovanje, drva, njiva za zelenjavo, mleko 2 litra vsak dan, krma za eno živino v graščinskem hlevu in na leto 960 K gotove plače...ponudbe pisne v nemščini...").

11 Štajerc; 41/14 (15. 11. 1914) v prispevku "Omejitev klanja telet" ("...globa do 5.000 K in zapor do enega meseca...") in v "Razglas".

potrebno število vojaških konj, ki jih bodo kmetje lahko dobili v najem.¹²

V sredini oktobra 1914 sprejeti odlok o omejitvi klanja telet se je po pisanju "Štajerca" na veliko kršil po celotni Štajerski, saj je bilo samo v drugi polovici novembra zaklanih kar 1452 telet, od tega več kot polovica na Srednjem in le četrtina na Spodnjem Štajerskem. Časopis je tako kršitev odloka ostro kritiziral in v času že tako težkih vojnih razmer kmete opozoril, da bodo posledice vidne šele v naslednjih letih, ko bo primanjkovalo goveje živine.¹³

Zimski čas je bil primeren čas za razna hišna, kletarska in gozdna opravila, ki jih je lahko kmet postoril, glede na že opravljena jesenska dela na polju. "Štajerc" je svoje zveste bralce obvestil, da zaradi vojnih razmer ne bo mogel izdati zelo priljubljenega "Štajerčevega kmetškega koledarja", ki bi jim postregel z zanimivim branjem in jih strokovno poučeval, kar pa bo redno, vsak mesec, poskušal nadomeščati z nasveti v časopisu.¹⁴

"Štajerc" se je zavedal pomena spodnještajerskega kmeta v vojnih razmerah in je zato objavil poseben prispevek. V vojaku in kmetu je videl oporo tudi v letu 1915; kmet mora preskrbeti z zadostnimi količinami kruha, država pa bo kmeta pri teh njegovih prizadevanjih kar najbolj podpirala.¹⁵

Prvič je "Štajerc" objavil konec januarja 1915 dopis iz izrazito kmečko-vinogradniškega področja Spodnje Štajerske, v katerem se vidi, da je splošna draginja začela povzročati nezadovoljstvo med meščani in kmeti. Pisec je namreč očital vladi, da je preveč radodarna do kmečkega prebivalstva, ki da živi s pomočjo državnih podpor skorajda razkošno in velikokrat troši po nepotrebnem denar po gostilnah, kar je seveda treba spremeniti.¹⁶

V zimskem času je bil seveda največji problem na kmetijah z živino, zato je država sprejela nekaj ustreznih ukrepov. Kmetom je priporočila, naj obdržijo primeren stalež plemenske živine ter redijo svinje in naj imajo še vedno v hlevih tudi konje. Vojaška oblast je sicer pobrala kmetom veliko dobrih konjev, zato so kmetje njihovo pomanjkanje nadomeščali z voli in biki. Za krmljenje živali je dovolila celo nakup sladkorja, ki za te namene ne bo obdavčen. Ker pa je za prepotrebno kopanje v vinogradih primanjkovalo krepkih delavcev, saj so bili v vojsko vpoklicani mnogi viničarji in njihovi sinovi, je "Štajerc" cinično priporočal, da naj se lastniki kar sami lotijo tega težkega dela.¹⁷

Novi urednik "Štajerca" (Anton Peitler) je februarja objavil dolg prispevek o pomenu kmetijstva v vojnih razmerah. Prepričan je bil, da se kmetijstvo ne da izboljšati le z raznimi podporami, ampak je potrebno, da tudi sami kmečki delavci bolj vzljubijo kmečko delo. Država bo morala poskrbeti za boljši socialni položaj teh delavcev, predvsem v njihovi starosti, saj so bili do sedaj velikokrat prepuščeni na stara leta beračenju in pozabi. Prav ta svetovna vojna pa je pokazala, da so vsi stanovi odvisni od kmeta pri njegovem zagotavljanju zadostnih količin hrane. Podpore, ki jih daje Fundacija viteza Pitterl Tesendorfa ("20 K mesečne podpore za stare in onemogle služabnike") bodo nedvomno pozitivno vplivale na "ljubezen do kmetijstva".

Za ohranitev kmečkih posesti je imel nekaj konkretnih predlogov: da bi lahko posestvo preživel 5 do 15 ljudi, naj

12 Štajerc; 42/14 (22. 11. 1914) v prispevku "Razglas – konji".

13 Štajerc; 1/15 (3. 1. 1915) v prispevku "Omejitev klanja telet" ("1452 zaklanih telet, in to v vojnem času, ko se dnevno za vojsko zakolje 5000 do 6000 glav goveje živine...Srednja Štajerska 755 glav – 52%, Zgornja Štajerska 310 glav – 21% in Spodnja Štajerska 387 glav – 27%; Okraj Celje (28), Celje – mesto (29), Mozirje (6), Konjice (10), Ljutomer (14), Okraj Maribor (59), Maribor – mesto (88), Okraj Ptuj (18), Ptuj – mesto (77), Brežice (55) in Slovenj Gradec (3) ").

14 Štajerc; 1/15 (3. 1. 1915) v prispevku "Tečaj kletarjenja" ("... v deželni kletarski šoli v Mariboru od 18. do 23. januarja 1915... cena je 10 K...") in v 2/15 (10. 1. 1915) v prispevku "Obvestilo", v 7/15 (14. 2. 1915) v prispevku "Razglas" ("...tečaj v Mariboru od 1. do 13. 3. za vinorejo in sadjerejo ter tečaj za viničarje...").

15 Štajerc; 3/15 (17. 1. 1915) v prispevku "V vojski – 1915 nasproti" ("... V znamenju meča in pluga! "...vojak in kmet sta najvažnejši opori...").

16 Štajerc; 5/15 (31. 1. 1915) v prispevku "Iz Kozjanskega okraja" ("...s podporo 46 ali 90 K se živi na kmetih lahko po baronsko ...povsod pri njih najdeš skoraj steklenice žganja, ruma, špirta in vse mogoče, kave preobilo in pije se čaj po trikrat na dan ...v nedeljo pa še hajd v gostilno...").

17 Štajerc; 6/15 (7. 2. 1915) v prispevkih "Živinorejci, pozor!", "Ne prenažite se!" in "Sladkor kot krma" ter v "Delo v vinogradih".

dobi od poštnih hranilnic potreben kapital z le 3 % obrestno mero in naj se posestvo za tri leta oprosti plačevanja hišno-razrednega in zemljiškega davka. Izpad teh davkov naj bi država nadoknadila z višjo obdavčitvijo lastnikov največjih gozdov in lovišč.

Mali posestnik daje, kot piše v nadaljevanju svojega razmišljanja Peitler, največ zdravega ljudskega naraščaja, vzdržuje mesta in industrijske kraje ter povrhu vsega daje še največji krvni davek v tej vojni, saj daje največ novih vojakov. Zaradi vsega tega ga mora država podpreti in braniti. Treba bi bilo tudi prepovedati izseljevanje v Ameriko, saj bi si ljudje lahko tudi že doma zagotovili varno starost. Tudi država bi morala storiti kaj, da bi se pocenila vlada in bi tako lahko letno prihranili vsaj 200 milijonov K, tako ne bi bil pri vsem vedno prizadet le mali posestnik.¹⁸

Država je res prešla od mnogih besed podpore kmetom h konkretnim dejanjem. Tako je bil kmet oproščen dolžnosti, da bi moral dati vojski na voljo konje, pa tudi mnogi kmečki fantje so ostali doma na posestvih, kjer je že tako ali tako primanjkovalo delavcev. V času spomladanske setve je vojaška oblast lahko dovolila maksimalno dva tedna dopusta kmečkemu fantu – vojaku. Na njegove stroške je tudi dobil prosto vozovnico na železnici, družina doma pa je še naprej prejemale že odobreno denarno podporo. Če je posestnik imel interes in seveda tudi denar, je lahko pri vojaških oblasteh dobil do dvajset vojakov kot pomoč pri poljskih delih. Tudi vojne begunce, predvsem iz Galicije, je država priporočala za opravljanje poljedelskih del na Spodnjem Štajerskem.¹⁹

Država pa je seveda znala tudi pritisniti na kmeta z raznimi nepriljubljenimi ukrepi. V njenem interesu je bilo, da bi kmetije ostale čim večje in nerazdeljene in da se tudi ne bi prodajale. Zato je bil za Štajersko ustanovljen v Gradcu poseben urad, ki je vodil evidenco vseh nameranih prodaj zemljišč. Kmete je oblast opozorila, da bo izvedla popisovanje zrnja in moke ter jih pozvala, naj ničesar ne skrivajo. Zablembo zrnja, ki je bila izvedena v februarju 1915, je kmetom prikazala kot njihovo nujnost in dolžnost. Le tako se je lahko vojakom zagotovilo dovolj kruha; pozvala jih je k skrajno racionalni porabi lastne moke za peko in kuho ter k pičli porabi ovsa za prehrano konj.²⁰

Da je država s svojimi kmetijskimi ukrepi mislila zelo resno, se je videlo tudi iz ukaza kmetijskega ministra, ko piše o usodi neobdelanih zemljišč. Če kmet ne bo obdelal polja do sredine aprila 1915, bo občina lahko na tej njegovi zemlji sama posejala ali zasadila poljščine, ki bodo dale hrano za ljudi in živali. Če pa tudi občina ne bo izkoristila te možnosti, lahko taka polja obdela sosednja občina ali posameznik, celotno administrativno kontrolo nad temi ukrepi bodo vodili uradniki pristojnega političnega okraja. Ves pridelek bo postal last pridelovalca, lastnik pa bo še vedno plačnik vseh davčnih obveznosti, ki so določene za ta zemljišča. Tudi vsakršno izmikanje od že začetega dela se bo po temu ukazu najstrožje kaznovalo.²¹

Pomlad 1915 je prinesla celo vrsto ukrepov države. Omejila se je peka kruha in pekarskih izdelkov v obrtnih izdelovalnicah, vsak prekršek pa se je strogo kaznoval.²²

V "Štajercu" je bilo na pomlad 1915 objavljenih več oglasov, ki so pod zelo ugodnimi pogoji nudili nakup

18 Štajerc; 8/15 (21. 2. 1915) v prispevku "Nauk iz sedanje vojske".

19 Štajerc; 8/15 (21. 2. 1915) v prispevku "Oproščanje konjev od vojne službe" in v 9/15 (28. 2. 1915) v prispevku "Našim fantom nabornikom!" ("...tisti, ki ostanete doma, znate biti svoji domovini ravno tako koristni kot oni drugi na bojiščih...") in v 11/15 (14. 3. 1915) v prispevku "Vojaški dopusti zaradi spomladne setve" ter v "Skrb za odgojevanje žrebet" ("...malo je upanja, da bi se v prihodnjih treh do štirih letih moglo preskrbeti vprežne živali iz drugih dežel...") in v "Gališki begunci za kmečka dela."

20 Štajerc; 11/15 (14. 3. 1915) v prispevkih "Gospodarske stvari", "S kmetov prihajajo pritožbe" in "Ne godrnjajte, temveč ubogajte!" ("...na dan na osebo le 240 gramov moke ali 300 gramov zrnja in le 3 kg ovsa za konja...").

21 Štajerc; 13/15 (28. 3. 1915) v prispevku "Gospodarske stvari" ("cesarki ukaz, z dne 10. oktobra 1915, državni zakon št.274").

22 Štajerc; 9/15 (28. 2. 1915) v prispevkih: "Ukaz" ("...okrogla žemlja pri ceni 4 vinarjev za kos mora imeti teže 42 gramov ...vse druge so prepovedane...peči dovoljeno malo pecivo samo od 5.do 6.ure zvečer, ...ne pa od 8. ure zjutraj do 6.ure zvečer ...kruh se sme oddajati šele po 12. urah po dokončani peki...kazen do 5.000 K ali zapor do šest mesecev...) in "Ukaz o prometu s sladkorjem" ("...od junija 1914 so se cene povečale za 4,25 K pri 100 kg sladkorja oz. za 4,25 vinarjev pri kg...").

kmetijskih strojev.²³

Kmeta so pestile tudi kužne bolezni živine in drugih živali. Razširjene so bile volčič, vranični prisad, mehurčasti izpuščaj, garje, prašičja kuga in svinjska rdečica.²⁴

Država je izdala celo vrsto predpisov, ki so urejali kmetovanje in trgovino s pridelki (mletje koruze, nakaznice za kruh in moko, prodaja morskih rib, prodaja želoda, omejitvev pojedin na kmetih itd.) in ki so omejevali njihovo porabo.²⁵

Posebej natančna je bila oblast pri omejitvah porabe kruha in moke. Uvedene so bile cele, zmanjšane in celo dnevne izkaznice z določeno količino moke ali kruha. Določene so bile velikosti in teže kruha in štruc. Predpisane so bile tudi zelo visoke kazni.²⁶

Reakcija v "Štajercu" je bila na večino teh državnih ukrepov zelo redka. Za uvedbo omenjenih krušnih kart pa je le neki bralec zbral dovolj poguma, da je njihovo uvedbo pripisal samemu županu Jožefu Orniku in ga hudo napadel.²⁷

Kljub vsem problemom v kmetijstvu in državnim omejitvam pa so bili še kar dobro založeni ptujski živinski sejmi. Prvih pet mesecev v letu 1915 je bilo tako na sejmu na Ptujih ponujenih februarja 112 konjev, 804 goveda in 686 svinj, marca na dveh sejmih 335 konj, 1.820 konjev in 1.452 svinj, aprila 120 konjev, 862 goved in 604 konji ter v maju na dveh sejmih 204 konji, 1.400 govedi in 1.636 svinj oz. skupaj 771 konjev, 4.886 govedi in 4.378 svinj.²⁸

Posebno pozornost je država posvečala bližajoči se žetvi. Na Spodnjem Štajerskem, predvsem na ptujskem območju, se je začela akcija "Zlato klasje" (maj–oktober 1915). Poudaril se je pomen obilne žetve (geslo "žitje, žitje, žitje"). Za "Dan zlatega klasa" se je nameraval izbrati neki dan v drugi polovici julija. Primerjal se je hektarski donos izpred sto let in tik pred prvo svetovno vojno v Nemčiji in v Avstro-Ogrski ter pri Angležih.²⁹

"Štajerc" je objavil najnovejše znižane cene pšenične in ržene moke v Nemčiji in potarnal, da na Štajerskem pač ni ob pomanjkanju žita pravega razmerja, saj veljajo naravnost kar oderuške cene, ki jih vsiljujejo določeni špekulanti.³⁰

Vlada je izdala še en omejitveni ukrep, saj je dovolila prodajo mesa in goveje živine, telet, prašičev in kokoši na le

---

23 Štajerc: 15/15 (11. 4. 1915) v prispevkih: "Gospodarske stvari" ("...sejalni stroj...dobi podporo 100 K od c. kr. poljedelskega ministrstva .... cena se plača v treh enakih obrokih...prvi ob naročitvi, drugi v jeseni 1915 in tretji do pomladi 1916....le 6% obresti...") in v "Poljsko orodje" ("...stroji za žetev, mlatilni stroji, bencinski motorji, bencin – lokomobili...firma Mayfahrrth z Dunaja...").

24 Štajerc: 16/15 (18. 4. 1915) in 18/15 (2. 5. 1915) v prispevkih "Gospodarske vesti".

25 Štajerc: 16/15 (18. 4. 1915) v prispevkih "Novi predpisi za mletje koruzne moke" ("...da se dobi iz koruze 8% koruznega zdroba in 74% koruzne moke..."), "Nakaznice za kruh in moko" ("...so le nekaka vrsta kontrole, saj so zaloge pšenice in koruze jako pičle...") in v "Razglas" ("...na ptujskem trgu od 20. aprila 1915 dalje se prodajajo vsak torek in sredo ribe iz Vzhodnega morja po ceni 1,80–2,60 K za kg..."), "Želod se kupuje" ("...dobro osušen ali celo dobro oprazen se lahko porabi za kuho kave. Pridjati pa se mora seveda kavinih surogatov (Franck)", "Pojedine so prepovedane" ("...npr. pri zarokah, na ženitovanjih, pri krstih, pri pogrebih (sedmina), pri kolinah, običajni likofl itd...").

26 Štajerc: 17/15 (25. 4. 1915) v prispevku "Ukaz c.kr. namestništva Štajerske" (št. 30) ("...cela in zmanjšana velja za koledarski teden, ki je naveden na karti...cela: 1.400 gr moke ali 1.960 gr kruha, zmanjšana: 1.000 gr moke ali 1.400 gr kruha, dnevna pa je le še 210 gr kruha...Od 5. aprila 1915 se sme izdelovati le kruh v obliki hlebov in štruc po sledečih velikostih teže: 35 gr – majhen hleb ali majhna štruca; 70 gr – dvojni hleb ali dvojna štruca; 140 gr – veliki hleb ali velika štruca...prestopek se kaznuje do 2.000 K ali z zaporom do 3 mesecev ali celo izgubo obrtne pravice...").

27 Štajerc: 18/15 (2. 5. 1915) v prispevku "Zaradi krušnih kart" ("...daje to županovo delo...zasluži si ledrasto medaljo in prosto karto za Feldhof pri Gradcu = umobolnica...").

28 Štajerc: 9/15 (28. 2. 1915), 11/15 (14. 3. 1915), 12/5 (21. 3. 1915), 18/15 (2. 5. 1915), 20/15 (2. 5. 1915) in 22/15 (18. 5. 1915) v prispevkih "Ptujski sejmi".

29 Štajerc: 19/15 (9. 5. 1915) v prispevku "Zlato klasje" ("...da je temelj vsake zdrave države trdna zemlja, kmetijstvo in da je krepki kmetijski stan življenjski pogoj države...pred 100 leti se je želo na Nemškem 9,2 q pšenice in 8,8 q rži, pred vojno pa že 21,6 q pšenice in 18,5 q rži; v Avstriji od 9,2 q pšenice in 9,1 q rži do 13,4 q pšenice in 13,8 q rži; na Ogrskem 9,2 q pšenice in 8,79 q rži ter leta 1914 že 12,7 q pšenice in 11,6 q rži...) ter v 24/15 (13. 6. 1915) v prispevku "V znamenju zmage zlatega klasa!".

30 Štajerc: 20/15 (16. 5. 1915) v prispevku "Cenejša moka v Nemčiji" ("... od 15. maja stane pšenična moka 35,75 do 38,75 mark za q, ržena pa 32,50 do 35,50 mark za q. Torej stane na Nemškem en kg bele pšenične moke približno samo 45 vinarjev").

pet dni v tednu, ostale dni pa je bilo še vedno dovoljeno prodajati njihovo drobovino, pa tudi divjačino. Ta ukrep je bil uveden z namenom onemogočiti pomanjkanje živine in jajc, za katere so se tudi nameravale uvesti omejitve pri prodaji ali celo njihovo obvezno oddajanje.³¹

Še pred žetvijo je vlada izdala poseben odlok, s katerim je določila popis zemljišč, na katerih so zasadili oz. posejali važnejše poljske pridelke. Posebni žetveni komisarji so morali poskrbeti, da bodo župani pravilno izpolnjene obrazce poslali okrajnemu glavarstvu. Osnovni namen tega ukrepa je bil, da bi vlada pridobila realno stanje živil, pridelanih v naših krajih. Tudi poraba ovsa za krmljenje konj se je omejila, za svinje in perutnino so bili priporočeni razni krmni nadomestki.³²

"Štajerc" je konec maja 1915 priobčil primerjavo letne porabe mesa v šestih evropskih državah, kjer je bila Avstro-Ogrska na četrtem mestu.³³

V slogu povečevanja pomena in vloge kmeta in kmečkega življenja je "Štajerc" še pred žetvijo objavil poseben prispevek o kmečki ženi. Njeno vsakdanje delo in izgled ("nešminkana, enostavna, krepka kmetica") je primerjal z obnašanjem mestnih dam ("fine, mestne dame, z bogatimi mufl..."), ki bodo lahko po žetvi zopet uživale z dobro oskrbljenimi gospodi ("...pri slaščičarju ali v kavarni fini, beli kruhek..."). Takega ostrega odnosa do meščanstva si "Štajerc" ni privoščil ravno velikokrat. Odmeva z nasprotne strani na to njegovo pisanje ni bilo.³⁴

Hrana je vedno bolj postajala zelo občutljivo "orožje" v svetovni vojni in "Štajerc" je še kar "prilival olje na ogenj", tudi s takim prispevkom, kot je bila objava jedilnika iz neke boljše restavracije v Münchnu. Po natančni objavi jedi in njenih cen je ostal brez pričakovanega ostrega komentarja.³⁵

Za Spodnjo Štajersko je "Štajerc" še naprej objavljaj razne ukrepe vlade, ki so pozivali ljudi k varčevanju z živili in s kurivom in predlagal posebne jedilne liste za vojne razmere in zmanjšanje tako imenovanih kmečkih praznikov.³⁶

V ospredje kmetijskih del je stopila v začetku julija 1915 žetev. Že malo pred tem je izšel vladni ukaz o zaplembi vsega žita ("pšenica, rž, soržica, ječmen, oves, ajda in koruza") v korist države, za kar bodo poskrbeli posebni nakupovalci vojnoprometnega zavoda za žito. Zagrožene so bile zelo visoke denarne kazni, do 20.000 K in zapor do enega leta. Kljub temu neprijetnemu ukrepu pa je "Štajerc" objavil poziv "Štajerske c.kr. kmetijske družbe" za pomoč mestnega prebivalstva pri žetvenih delih.³⁷

Žetev na Ogrskem je bila leta 1915 zelo dobra, ocene so pokazale, da bodo pridelali najmanj 50 milijonov

31 Štajerc: 20/15 (16. 5. 1915) v prispevku "Omejitev prodaje mesa in živine in v 21/15 (23. 5. 1915) v prispevku "Prepoved izvoza jajc" ("...kar 12 vinarjev za jajce, kar je oderuška cena...").

32 Štajerc: 21/15 (23. 5. 1915) v prispevku "Popis letošnje žetve" in "Lastniki konj" ("...samo 1 kg ovsna na dan ...preskrba je zaradi vojnih razmer silno težavna ...kazen z globo do 5.000 K ali zapor do 6 mesecev") ter v "Boj majkebrom" ("...posušeni in zmleti hrošči ") in v "Sladkor" ("po ceni 22,5 K za metrski stot").

33 Štajerc: 22/15 (30. 5. 1915) v prispevku "Poraba mesa" ("v kg na leto po osebi; Nemčija 52,3; Anglija 47,6; Francija 33,6; A-O 29; Rusija 21,6 in Italija 10,4").

34 Štajerc: 25/15 (20. 6. 1915) v prispevku "Hvala in čast kmeti ženi leta 1915" ("Kmetica, ta močna, ta krepka ženska, roditeljica vseh svojih otrok, tovarišica v delu in trpljenju svojega moža, najzvestejša in najnaravnejša hčerka matere zemlje: letos se je uvrstila tudi ona v svetovno borbo za bitje in nebitje domovine...").

35 Štajerc: 25/25 (20. 6. 1915) v prispevku "V zadnjih 10 mesecih" ("... celo obed ...iz juhe, predjedi, pečenke s solato, močnate jedi in črne kave, velja – 1 marko in 80 pfenigov, to je 2 K 16 vinarjev!... beefsteak z jajcem velja 1K 40 vin; garniran dunajski zrezek 1 K 50 vin; beluši z gnatjo 90 vinarjev...").

36 Štajerc: 26/15 (27. 6. 1915) v prispevku "Recept za dober kruh" ("...na Ogrskem ga pečejo iz pšenične in ržene moke, dodajo krompir, drože in vodo..."). "Pozivi k varčevanju z živili in kurivom" ("...predavanja že v 46 krajih na Štajerskem..."), "Krompir" ("...na Nemškem ga je veliko ....na Westfalskem ga zdaj prodajajo cent po 2 marki, to je 1 K 40 vinarjev.") in v 27/15 (4. 7. 1915) v prispevku "Tedenski jedilni list v vojnem času" ("...nedelja: opoldne kolerabna juha, pečen domač zajec s solato in slanim krompirjem; zvečer kolač iz polente, jajce s sirom ...v četrtek tudi meso ...opoldne vkuhani domači zajec s krompirjem in peteršiljem...") in v 29/15 (18. 7. 1915) v prispevku "Odprava kmečkih praznikov" ("...da se tako izgubi 40–50 delavnikov na leto ...ti prazniki so tisti, ki jih je papež Klemen XIV. že 1711. odpravil oz. skrčil na 16 ...a še med ljudstvom vedno obstajajo...").

37 Štajerc: 28/15 (11. 7. 1915) v prispevku "Nova žetev" ("...slama je potem, ko se omlati, zaplembe prosta") in v "Pomagajte pri žetvi" ("podpisan grof Ed. Attems ...naj se iz mest vrnejo domov in pomagajo pri žetvi dekleta, ki so zaposlena v mestih...").

metrskih stotov pšenice in skoraj 13 milijonov metrskih stotov rži, pa tudi koruza je kazala zelo obetavno letino. Oblast je za zaplenjeno letino določila cene, ki naj bi veljale do nove žetve 1916, in dodala še vzpodbudne subvencije za oddajo do konca septembra, pa tudi cena za sladkor naj bi ostala enaka do oktobra 1916. Določene so bile tudi najvišje cene za kruh.³⁸

Kljub nevihtam in toči, ki je pustošila po Spodnji Štajerski, je oblast prepovedala streljati proti toči, to pa le zato da se prihrani smodnik, ki naj se po njenem mnenju uporablja raje v vojaške namene.³⁹

Končala se je dokaj uspešna žetev. Na vrsti je bilo obiranje hmelja v okolici Žalca, za kar so obiralcem obljubljali dober zaslužek in brezplačno prehrano, ter že prvo grozdje na Goriškem.⁴⁰

Oblast je ponovno posegla po že ustaljenih oblikah omejevanja, kontroliranja in zaseganja kmetijskih pridelkov. Zaradi pomanjkanja mleka je prepovedala izdelovanje, porabo in prodajanje vseh oblik smetane, zaseglo se je doma pridelano surovo olje, določile so se najvišje cene za sladkor, živino in moko. Kar 82 različnih odredb je izdala avstrijska vlada v prvem letu vojne in tako močno vplivala na gospodarsko življenje, tudi in predvsem na kmetijstvo.⁴¹

Zaplenjen je bil tudi ves pridelek lanu in konoplje, ki ga bo država porabila za izdelavo olja, prepovedano je bilo izvažanje perutnine in jajc, kar je izzvalo ostro polemiko z mariborsko "Stražo", ki jo je "Štajerc" obtožil, da odkrito podpira špekulante in prekupčevalce.⁴²

Vedno redkejšje so bile v "Štajercu" novice, da je oblast pocenila ali vsaj obdržala kakšen prehranski artikel na isti ceni; cene piva so se v času vojne zvišale že dvakrat, zato je zveza pivovarjev v Avstriji obljubila, da bodo cene dalj časa ostale nespremenjene, pa tudi cene žita naj bi ostale iste do nove žetve v letu 1916.⁴³

Po že zdavnaj končani žetvi je oblast določila najvišje cene za slamo, ki je kmetom ostala po zaplenjeni žitni letini, in za semensko žito za novo setev.⁴⁴

Draginja je postajala vse hujša in to so občutili tako meščani pri prehrani kot tudi kmetje pri zaplembah hrane in visokih cenah "mestnih izdelkov"; časopis "Štajerc" je v teh kriznih časih vedno poudarjal, da zastopa interese kmetov pred izkoriščevalci, oderuhi in špekulanti, pa tudi delavce in obrtnike, ki prav tako občutijo to krizo. Je pa bil časopis vseeno realen in je priznaval, da sta bila in morata tudi ostati, podeželje in mesto medsebojno odvisno povezana. Časopis je oboje, meščane in kmete, pozval k sodelovanju in zahteval, da je treba hujskače proti

38 Štajerc: 29/15 (18. 7. 1915) v prispevku "Ogrska žetev" in v "Določitev cen žitja" ("...pšenica 34 K, rž 28 K, ječmen (za pivovarne) 28, za krmo 26 K in oves 26 K ...ako se izroči pšenico do 31. julija, še dodatek 4 K, do 15. avgusta 3 K, do 31. avgusta 2 K, do 15. septembra 1 K; pri rži pa do 31. julija 2 K, do 15. avgusta 1 K; pri ovsu do 30. septembra 1 K...") ter v "Cene sladkorja" ("1 K za 1kg...") in v 30/15 (25. 7. 1915) v prispevku "Najvišje cene kruha" ("...kruh po 140,70 in 35 dkg se sme prodajati v mali razprodaji po 84,42 in 21 vinarjev, razrezani kosi kruha, v teži od 14,7 do 3,5 dkg po 9,5 vinarjev. Ta določba velja tudi za prodajo kruha v gostilnah. Prestopki z globo do 5.000 K...").

39 Štajerc: 30/15 (25. 7. 1915) v prispevku "Nevihta in toča" ("v ormoškem okraju ...12. julija ob 7. uri zvečer ...čez občine Sv. Miklavž, Veličane, Brebrovnik ...zabila je korožo in pšenico...") ter v 34/15 (22. 8. 1915) v prispevku "Streljanje proti toči prepovedano".

40 Štajerc: 32/15 (8. 8. 1915) v prispevku "Hmelj" ("...polovična karta na železnici ...18 vinarjev od škafe ...trikrat na dan toplja hrana...") in v 34/15 (22. 8. 1915) v prispevku "Grozdje" ("...v Gorici po 1,50 K za kg...").

41 Štajerc: 34/15 (22. 8. 1915) v prispevku "K pomanjkanju mleka", 35/15 (29. 8. 1915) v prispevku "Zasega surovega olja", "Sladkor" ("...največ lahko za 2 K več pri 100 kg nad velikoprodajnimi cenami... pri kg od 93 vinarjev do 105 vinarjev v pakiranju po 5 kg..."), "Najvišje cene" ("...pri volih 2 K za kg žive teže; pri kravah in bikih 1 K 80 vinarjev, pri teletih 2 K; pri prašičih pršutnikih 2 K...kazni od 2 do 200 K ali zapor od 6 do 14 dni"), "Cene za moko" ("...za 100 kg pri mlinu veljajo naslednje cene: fina pšenična moka za peko 68 K...za kruh 42 K ...moka za polento 64 K 86 vinarjev, navadna koruzna moka 48 K 85 vinarjev in zdrob iz bele korože 70 K 80 vinarjev.") ter v "82 ministerijalnih odredb".

42 Štajerc: 37/15 (12. 9. 1915) v prispevku "Lan in konoplja zaplenjena" in 38/15 (19. 9. 1915) v "Izvažanje jajc" ("...najprej je potrebno domače prebivalstvo preskrbeti s potrebnimi jajci...").

43 Štajerc: 38/15 (19. 9. 1915) v prispevku "Pivo se ne podraži" ("...do sedaj že dvakrat, in sicer vsega skupaj za 6 K pri hektolitr..."), "Cene žita".

44 Štajerc: 36/15 (5. 9. 1915) v prispevku "Na Kranjskem" ("...prešana slama 7 vinarjev in rahla po 6 K...") in v "20 vagonov slame zgorelo" ("na posestvu ministrskega predsednika grofa Stürgkha v Halbereinu pri Radgoni...pravijo, da je nekdo nalašč zažgal...") ter v "Semensko žito" ("pšenica-očiščena 37 K 77 vinarjev oz. po 15. septembra 36 K 37 vinarjev in rž – očiščena, 30 K 26 vinarjev oz. 28 K 86 vinarjev").

mestom postaviti pred sodišče. Posebej se je časopis zavzel za ukrep, da se v mestih ne more prekupčevati pred deveto uro dopoldne, ko se še ni začela prodaja na tržnicah, kjer sta bili že sezona "špeharskih sejmov" in prodaja ozimnice.⁴⁵

Glede na letni čas in prihajajoči mesec oktober, je bilo v "Štajercu" vedno več nasvetov, dopisov in poročil ter cenikov o sadnem drevju, grozdju in vinu. Prodajalo so je razno sadno drevje iz številnih deželnih sadnodrevesnih šol (Gleisdorf, Bruck na Muri in Celje). V Halozah se je kazala dobra vinska letina, a je oblast dovolila izvoz mošta oz. vina le do konca novembra.⁴⁶

Bralci "Štajerca" so lahko v sredini oktobra prebrali zajeten seznam 71 artiklov in spoznali njihove cene. Ob tem seznamu je bil objavljen še seznam cen krompirja, divjega kostanja, cigaretnega tobaka in živine na Koroškem in Kranjskem.⁴⁷

"Štajerc" je svoje bralce seznanil z izidom cesarskega odloka (7. avgust 1915), da se zaradi pomanjkanja določenih živil (jajca, mleko in krompir) ta živila zaplenijo za potrebe prebivalcev Gradca. Zakaj je časopis objavil ta cesarski odlok šele konec oktobra, s skoraj trimesečnim zamikom, sam ni omenil. Ob koncu tega kratkega sporočila pa je še dodal, da bodo podobni ukrepi tudi še v korist drugih večjih mest (Maribor, Ptuj in Leoben), kar se je začelo v začetku novembra 1915 tudi izvajati.⁴⁸

Oblast je vendarle spoznavala, da je kmetijstvo zelo pomembna gospodarska panoga, še posebej sedaj, v tem vojnem času. Sprejela je nekaj odredb, ki so ščitile kmetijstvo. "Štajerc" se je hudoval, da so se lahko od avgusta 1915 zopet prodajala kmetijska posestva in gozdovi v večini spodnještajerskih občin, saj je oblast to dovoljevala. Predlagal je, da se kmetje vendarle odločijo in ne prodajajo svojih posestev in vse živine v vojnem času. Kako le formalna je bila izjava oblasti o pomenu kmetijstva, kaže skoraj istočasno vladno obvestilo, da se ne bodo več oddajali vojni ujetniki za delo na kmečkih posestvih. Njihovo odsotnost bodo lahko nadomestili kmečki sinovi – vojaki, če le niso na prvih bojnih črtah.⁴⁹

Ob številnih omejitvah v kmetijstvu v Avstriji v zadnjih dveh mesecih leta 1915 (npr. nove, najvišje cene mesa na Kranjskem, najvišje cene v mariborskem okraju, prepoved izvoza slame s Koroške, zaplemba vse krme na Štajerskem, določitev najvišjih cen za mast za celotno Avstrijo) pa se je odločila, da bo hrano dobila drugje.⁵⁰

Hrano je dobivala iz zavezniških držav (žito, svinjsko mast in vole iz Bolgarije, meso z Danske, moko z Romunije

---

45 Štajerc: 37/15 (12. 9. 1915) v prispevku "Draginja" in v 39/15 (26. 9. 1915) v prispevku "Hujskanje proti mestu" ("...nekateri hujskajo, da naj kmetje ne bi več v mesto prinašali nobenih življenjskih potrebščin....") in v "Branjevke in grajzarji" ("...ne pred 9.uro") ter v 38/15 (19. 9. 1915) v prispevkih "Razglas" ("...špeharski sejmi vsako soboto na Ptuju...") in "V Kranju" ("...najvišje cene: npr. jajca 10 vinarjev, mleko 20 vinarjev, maslo 3 K 80 vinarjev, čebula 64 vinarjev, krompir 8 vinarjev; Oj, ti srečni Kranj!").

46 Štajerc: 38/15 (19. 9. 1915) v prispevku "Deželne šole" ("...prodaja se 23 vrst jablan in 14 vrst hruškinih sadik ") in 40/15 (3. 10. 1915) v prispevku "Vinska letina" in v 43/15 (24. 10. 1915) v prispevku "Ogrska vina" in "Na Francoskem" ("...slaba letina, le petina lanskega vinskega pridelka...").

47 Štajerc: 41/15 (10. 10. 1915) v prispevkih "Cenik" ("...npr. sadje, perutnina, riž, kava, čokolada, sol, maslo, surovo maslo, olje in mleko ter mlečni izdelki, drva, živina – živa teža, meso – govedina, teletina, svinjina itd..."), "Cigaretni tobak" ("...tobak v škattah po 100 gr. sultan flor 10 K, prej 6,50 K...tobak v zavojčkih po 25 gr. ...fini turški 90 vinarjev, prej 60 vinarjev. Tak udarec še ni zadel avstrijskih cigaretnih kadilcev...") in v 42/15 (17. 10. 1915) v prispevku "Cene za živino na Koroškem" ("...od 1. oktobra dalje ...klavni voli I. razred 2 K 40 vinarjev, II. vrste in vprežni voli 2 K 10 v do 2 K 36 vinarjev...") ter v 43/15 (24. 10. 1915) v prispevku "Na Koroškem" ("...cena za ovce znižana na 1,46 K za kg žive teže...") in v 44/15 (31. 10. 1915) v prispevku "Najvišje cene za živino na Kranjskem" ("pri volih do 2 K 20 v, pitani prašiči do 2 K 70 vinarjev. Cene živine so na Kranjskem na vsak način precej nižje nego na Štajerskem in Koroškem").

48 Štajerc: 44/15 (31. 10. 1915) v prispevku "Pomoč proti pomanjkanju jajc, mleka in krompirja" in 45/15 (7. 11. 1915) v prispevkih "Vsa jajca v ptujskem okraju zaplenjena", "Zaplemba jajc in krompirja v okraju Maribor".

49 Štajerc: 37/15 (12. 9. 1915) v prispevkih "Prodaja poljedelskih in gozdarskih zemljišč", "Ne prodajajte vse živine" ("kajti kmet ima tudi bodočnost, ne samo sedanost!...") in v 38/15 (19. 9. 1915) v prispevku "Vojni ujetniki in delo" ter v 39/15 (26. 9. 1915) v prispevku "Vojaški dopusti".

50 Štajerc: 46/15 (14. 11. 1915) v prispevkih "Najvišje cene na Kranjskem", "Najvišje cene v mariborskem okraju", "Prepoved izvoza slame" in v 49/15 (5. 12. 1915) v prispevku "Zaplemba" ter v 50/15 (12. 12. 1915) v prispevku "Najvišje cene za mast v Avstriji".

itd.). "Štajerc" pa se je čudil, kako so lahko cene v Nemčiji, ki je prav tako v svetovni vojni, dosti nižje od cen v Avstriji. Zaradi vsega tega je "Štajerc" upravičeno potarnal in napovedal, da čakajo Avstrijo hudi časi.⁵¹

Kako prizadeto je "Štajerc" zapisal svoj komentar ob novi uredbi o mletju žita v času novoletnih praznikov, januarja 1916, se vidi v tem, da bo ob že stalnih omejitvah in pomanjkanju hrane prebivalstvo moralo jesti slabše. Zopet so se povečale cene za moko. Kaj bo prebivalstvu prinesel uvoz romunskega žita, predvidoma šele februarja, "Štajerc" še ni mogel napovedati.⁵²

V splošnem pomanjkanju vsega nujno potrebnega za prehrano se je "Štajerc" v posebnem sestavku dotaknil problematike uvažanja tako hrane kot predvsem luksuznih artiklov. Še pred vojno, v letu 1913, je država porabila kar 416 milijonov K za te artikle, ki se časopisu zdijo nepotrebni, da bi se jih še tudi v teh težkih časih uvažalo. Ko piše o uvažanju južnega sadja, odkrito pove, da naj bi rajši precej visoko vsoto (26 milijonov K) koristneje porabili v domači sadjereji. Podobno kritizira še uvoz kave (90 milijonov K), tobaka (61 milij. K), kaviarja (2,6 milij. K) ter celo eksotičnega perja za klobuke (13,5 milij. K) itd...").⁵³

Da bi prebivalstvo lažje preživelo, je "Štajerc" objavljajl recepte za razne prehranske nadomestke, ponovno so bile uvedene nepriljubljene karte za sladkor za vso Avstrijo in posebej za Štajersko.⁵⁴

Oblast se je spomladi tudi odločila za popisovanje zalog hrane oz. pridelkov pri prebivalstvu (krompir, žgana in nežgana kava itd.) kar je bilo po njenem mnenju samo po sebi umevno in nujno. Vsaka zatajitev zalog se je štela za izdajstvo domovine. Časopis si je upal odkrito udariti tudi proti tistim kmetom, ki so po njegovem mnenju krivi, da so se nekatere življenjske potrebščine v zadnjem času tako zelo podražile.⁵⁵

Vzpodbujalo se je sajenje večjih površin s krompirjem, ki se je tedaj še premalo uporabljal v najširši prehrani prebivalstva na Štajerskem. Pozivali so kmetovalce, naj opravijo čim boljše spomladansko setev, saj so bile zaradi obilnega dežja razmere za rast posevkov idealne in se lahko pričakuje dobra žetev, čeprav je konec aprila že pustošila toča v okolici Slovenske Bistrice in Maribora in so "Ledeni možje" pokazali svoje pravo lice.⁵⁶

Zopet se je začela sezona najrazličnejših sejmov, živinskih in špeharskih. Da pa so se kmetje izogibali temu načinu prodaje živine in so jo raje prodajali skrivno doma, se vidi po tem, da na zadnjem aprilskem sejmu v Slovenski Bistrici ni bila ponujena niti ena glava živine. Kmetje so bili namreč ob redni prodaji na tržnici prisiljeni oddati v korist države priznani odtegljaj, teže 25 kg; to jih je verjetno le še vzpodbujalo k skriti prodaji živine doma.⁵⁷

Posebne učinka na kmeta ni imelo niti pisanje "Štajerca", ki je namenil ostre besede tudi oblasti. Priznaval ji je pravico, da lahko zaradi vojnih razmer in potreb rekvirira živino in poljedelske pridelke, mora pa v istem trenutku odločneje stopiti na prste raznim prekupčevalcem in špekulantom. Kmetje so bili pošteno okarani, češ da so zelo slabo ravnali z od države izposojenimi konji za spomladanska kmetijska dela.⁵⁸

51 Štajerc: 46/15 (14. 11. 1915) v prispevku "Bolgarsko žito" ("...želja je za 2 do 3 milijone metr. stotov..."), v 48/15 (28. 11. 1915) v prispevku "Dansko meso v Zagrebu" in v 52/15 (26. 12. 1915) v prispevku "Romunska moka v Linzu" ("prodaja se brez krušnih kart po 1 K 20 v za kg") ter v 49/15 (5. 12. 1915) v prispevku "Zanimive številke" ("...zakaj je na Nemškem, ko je vendar industrijska, Avstrija pa izrazito agrarno kmetijska dežela? ... primerjava Berlin – Dunaj: ...svinjski špeh 2,30 MK; 7,60 K, cela šunka 2,60 MK; 6,20–7,40 K, ...čudno, res čudno...") in v 52/15 (26. 12. 1915) v prispevku "Slaba nam prede" ("...še naprej bude ostalo na dan 280 gr kruha ali 200 gramov moke... Čakajo nas torej same prijetne strani!...").

53 Štajerc: 6/16 (5. 2. 1916) v prispevku "Štedilnost v bodočnosti miru".

54 Štajerc: 8/16 (20. 2. 1916) v prispevku "Nadomestilo za citrono" ("priporoča se sok divje rastoče česmine.") in v "Kri kot živilo" ("vsebuje beljakovine, ...dehidrirana v prahu.") in v 11/16 (12. 3. 1916) v prispevku "Karte za sladkor" ("za vso Avstrijo, samo 1,25 kg na osebo na mesec...") ter v 12/16 (19. 3. 1916) v prispevku "Sladkorne karte za Štajersko" ("le 1 kg na osebo na mesec...v gostilnah le 3 kocke na osebo...").

55 Štajerc: 12/16 (19. 3. 1916) v prispevkih "Popisovanje krompirjevih zalog", "Popisovanje vseh zalog kave" in "Proti zatajitvi zalog" ("...to je strahopetnost in domovini sovražno dejanje") in v 13/16 (26. 3. 1916) v prispevku "Kmet in draginja" ("...prej koruza 14 do 16 vinarjev, zdaj že celo za 80 vinarjev, ...").

56 Štajerc: 13/18 (26. 3. 1916) v prispevku "Sadite krompir" in v 17/16 (23. 4. 1916) v prispevku "Kakšna bo letošnja žetev?" in v 18/16 (30. 4. 1916) v prispevku "Toča iz Slovenske Bistrice in Maribora" ter v 21/16 (21. 5. 1916) v prispevku "Ledeni možje".

57 Štajerc: 18/16 (30. 4. 1916) v prispevku "Sejem brez živine" in v 20/16 (14. 5. 1916) v prispevku "Nakup klalne živine".

58 Štajerc: 21/16 (21. 5. 1916) v prispevkih "Kmetje, pamet in odločnost" in v "Slabo opravljanje izposojenih vojaških konj".

Za spomladanska kmetijska dela je bilo potrebnih veliko novih delovnih moči, saj je oblast vpoklicala že veliko kmečkih fantov, istočasno pa tudi ukinila že v jeseni 1915 možnost, da kmetje dobijo vojne ujetnike za nujna kmečka dela. Zato je v "Štajercu" bilo kar veliko oglasov, ki so vabili posameznike in cele družine na različna priložnostna kmečka in druga dela, v dokaj dobrih delovnih in bivalnih razmerah.⁵⁹

Tudi vino se je od prejšnjega leta kar precej podražilo. Letina 1915 ni bila posebej dobra, cene pa so hitro porasle za 1 K pri litru vina v Gradcu.⁶⁰

Na Spodnjem Štajerskem, predvsem pa na ptujskem vinorodnem področju, je nastal junija 1916 pravi preplah, ko je začelo primanjkovati nujno potrebnih škropiv za vinsko trto. Že uveljavljene modre galice bi bilo potrebnih na ptujskem področju kar 150 ton, a so je dobili le petino. Časopis je sicer priporočal nadomestilo (natron), a ga bo treba šele dobiti z Dunaja; ptujske okrajne oblasti pa so poskrbele, da sta se začela deliti še dva nadomestka, za njuno uporabo so poskrbela navodila v slovenskem in nemškem jeziku.⁶¹

Oblast je že dolgo časa opozarjala, naj kmetje vzdržujejo primerno število govedi v svojih hlevih in naj ne nasedajo špekulantskim nakupovalcem iz mest, saj bo tako nekontrolirano in preveliko prodajanje živali povzročilo kaj hitro velike probleme v staležu živine in posredno v proizvodnji mleka in mlečnih izdelkov. Na velikem zborovanju kmetov na Ptujju so le-ti postavili deset radikalnih zahtev glede živine in časopis je z zanimanjem čakal, kaj bo k tem zahtevam porekla oblast.⁶²

Preskrba z življenjskimi potrebščinami je bila v ptujskem okraju dokaj problematična. Predvsem je primanjkovalo krompirja, svinjske masti in petroleja. Največ zaslug pri preskrbi je imel po pisanju "Štajerca" Jožef Ornig, načelnik ptujskega okrajnega zastopa. Nekateri posamezniki so ga sicer javno napadali in mu očitali, da je pri "afeti z modro galico" imel še sam velike koristi. Veliko je iz ptujskega okraja zahtevala tudi vojska, predvsem živino. Napovedana je bila nova rekvizicija živine, obvestilo o tem je podpisal načelnik Ornig, ki je tako k svoji nepriljubljenosti le še prilil "olja na ogenj," zato so mu očitali tudi nesposobnost zatreti "judovske prekupčevalce z živino".

Proti Ornigu se je zarotila celo narava, saj mu je v strela v njegovem vinogradu popolnoma uničila hišo z vso opremo, viničarijo, prešo, zaloge živinske krme in povzročila veliko škodo.⁶³

Določene so bile ponovno nove odredbe o porabi mesa in masti, ki so ostro omejile že do tedaj pičlo porabo mesa. Omejitve so bile v gostinskih lokalih in v zasebnih gospodinjstvih. Za živino so bile določene kar cene za živo težo iz hleva, a so bili dokaj veliki razponi med najnižjo in najvišjo dovoljeno ceno. V septembru 1916 so bili

---

59 Štajerc: 19/16 (7. 5. 1916) v prispevku "Dobri zemeljski delavci" ("plača 40 do 55 vinarjev na uro ...za Kapfenberg ...Stanovanje v baraki, kuharja preskrbi firma ...vozno karto plača firma ...") in v 20/16 (14. 5. 1916) v prispevku "Cele delavske družine" ("...v Ruše – Maria Trost – pri Mariboru... v tovarno kemičnega in vžigalnega blaga ...dobro in trajno plačano delo...").

60 Štajerc: 5/16 (30. 1. 1916) v prispevku "Vinsko leto 1915" ("potrebni je bilo šest do sedem škropljenj ...sladkorja le 14% ...kar za dve tretjini zaostanka za trgatvijo iz leta 1908...") in v 22/16 (28. 5. 1916) v prispevku "Proti navijanju cen pri vinu in moštu!" ("...v Gradcu, jeseni 1915, cena od 68 do 70 vinarjev, v novembru že 80 do 84 vinarjev, ...sedaj pa že 1,30 do 1,70 K za liter vina...").

61 Štajerc: 23/16 (4. 6. 1916) v prispevkih "Naši vinogradi pred uničenjem" ("...na oral bi bilo potrebne 12 kg modre galice, dobilo se je le 5 kg ...židovski prekupčevalci navijajo cene do 15 K za kg modrega vitrijola, ki ga je država zaplenila...") in v "Za vinogradnike" ("...na Dunaju je cena 1,10 K...") in v 24/16 (11.6. 1916) v prispevku "Razno" ("...po posebnem redu se deli galun in "Kupfer – Pasta Bosna"...).

62 Štajerc: 27/16 (2. 7. 1916) v prispevku "V varstvo naše živinoreje" ("...deset zahtev glede živine: 1. Klanje telet se naj takoj omeji; 2. Klanje bikov in brejih krav se prepove; 3. Klanje molznih krav se naj omeji; 4. Mejo proti Ogrski in Hrvaški se naj zapre za izvoz, ker so tam višje cene; 5. Tihotapljenje živine se ostro kaznuje; 6. Najvišje cene živine se določi – izjema one iz Ogrske; 7. Zmanjša naj se odvažanje žive živine; 8. Nakup mesarjev se prepove; 9. Vnovčevalnica naj živino na velike sejme spremlja; 10. V juliju in avgustu se po vsej državi naj ustavi klanje živine ali pa se naj uvede v zaledju na teden 4 dneve brez mesa."

63 Štajerc: 28/16 (2.7.1916) v prispevkih "Preskrba v ptujskem okraju" ("...junija je vojska vzela 800 glav živine in julija 580,") in "Načelnik Ornig in modra galica" ("...kako se je g. Ornig trudil za vinogradnike, zdaj pa mu očitajo laž, da si je 1.000 kg vitrijola obdržal...") in v 29/16 (16. 7. 1916) v prispevku "Načelnik Ornig in bakrena galica" in v 30/16 (23. 7. 1916) v prispevku "Razno" in v 32/16 (6. 8. 1916) v prispevku "Požar" ("...v vinogradu Willkomm pri Gutenhagu v Slovenskih goricah...škodje za 10.000 K, zavarovanje le za 3.200 K...").

uvadeni trije brezmesni dnevi v tednu.⁶⁴

Določene so bile tudi prevzemne cene za pridelek letnika 1916; njihova primerjava med Avstrijo, Ogrsko in Hrvaško je pokazala, da so bile najnižje prevzemne cene prav v Avstriji, najvišje pa na Ogrskem. Tudi "Štajerc" se je na široko razpisal o težkem gospodarskem položaju kmeta. Poudaril je, da je sicer splošno znano, da je bilo, in je tudi danes, kmetijstvo glavno področje špekulacij. Državo je list pozval, naj ukrepa proti vsem kršiteljem bolj drakonsko, ker je oderušstvo glavni vir problemov. Tudi ptujski okrajni zastop je na svojem avgustovskem sestanku sprejel posebno izjavo in ustrezne sklepe, ki so reševali predvsem aktualno vprašanje živine (rekviriranje, delo v vinogradih in klanje mlade živine).⁶⁵

Država je za žetev nekoliko spremenila in poostrila pogoje. Ukinjeni so bili nekdanji žetveni dopusti za vojake in ustanovljene posebne "delavske partije", ki bodo pri posameznem kmetovalcu opravile vse potrebno od žetve do mlačve. Kmetovalec bo moral oddati prvo tretjino pridelka že v avgustu 1916. Mlinarji so bili posebej opozorjeni na ostrejša pravila mletja.⁶⁶

Oblast je ponovno zvišala davek pri pivu, za kar 300%, omejila njegovo prodajo po času in količinah, kar je povzročilo resne težave pivovarjem, ki so imeli težave že tudi z zalogami potrebnega ječmena.⁶⁷

Država pa je na kmetovalce še vedno resno računala tudi zaradi njihovega patriotizma. Proglas štajerskega namestništva v sredini septembra 1916 je bil zelo čustven in je hotel biti prepričljiv za kmeta. Prepričeval jih je, da so obvezne oddaje za vojsko, rokodelce, železničarje oz. za tiste, ki sami ne morejo pridelati hrane. Izpolnjevanje kmetovih dolžnosti bo tudi odločilno vplivalo na končno zmago Avstrije v vojni.⁶⁸

Sezona žetve in spravila jesenskih pridelkov je bila pri koncu in v ospredje je zopet prihajala vinska trgateg. Kljub nekajkratni poletni toči se je kazala dobra vinska letina in trgateg so začeli na celotnem Spodnjem Štajerskem že nekoliko prej kot običajno. "Štajerc" se je zavzel za pošteno ceno grozdja, mošta in pozneje še vina.⁶⁹

Po spravilu žetve in oddaji prvega obveznega obroka žitaric je bila objavljena natančna delitev ostalih zalog. Upoštevano je bilo število ljudi v kmečkem gospodinjstvu, število opravljenih ur oz. dni dela dninarjev in število živine oz. konj, ki jim je bilo namenjena določena količina žita in ovs. Kmete je posebej razburila odredba o zapečatenju ročnih mlinov ("žrmlje"), a jim je nekoliko zopet pomagal načelnik Ornig, ki je dosegel za nekatere najbolj odročne kraje, da so kmetje še naprej lahko mleli ročno. Tudi proizvodnja domačega bučnega olja je bila pod kontrolo, cene pa neverjetno visoke.⁷⁰

V takih težkih časih in razmerah je bila zelo razširjena hujskarija med podeželskim prebivalstvom, češ da je vseh zadnjih težav krivo prav meščanstvo. "Štajerc" se v tem obrekovanju ni postavil na nobeno stran, poudaril je le

64 Štajerc: 28/16 (9. 7. 1916) v prispevku "Gospodarske novice" ("...za teleta 220–270 K, za svinje do 80 kg od 300–400 K, za ovce 200–300 K...") in 30/16 (23. 7. 1916) v prispevku "Nove določbe" ("...mesna ali ribja jed sme tehtati le 11 oz. 15 dkg ..., posod z gorčico, kisom ali oljem se na mizo ne sme dati..."), v 37/16 (10. 9. 1916) v prispevku "Trije dnevi brez mesa" ("...ponedeljek, sreda in petek...").

65 Štajerc: 30/16 (23. 7. 1916) v prispevku "Prevzemne cene za letošnje žito in sočivje" ("npr. cene za 100 kg; pšenica (38 K, v Avstriji; 42 K na Ogrskem in 41,50 K na Hrvaškem...") in v 33/16 (13. 8. 1916) v prispevkih "Kdo nam pomagaj!" in "Okrajni odbor ptujski".

66 Štajerc: 33/16 (13. 8. 1916) v prispevkih "Žetveni dopusti" in "Mlatitev in oddaja letošnjega zrnja" in v 37/16 (10. 9. 1916) v prispevku "Za mlinarje" ("...vsako mletje je vpisati v kontrolno knjigo ...za plačilo pri 100 kg mletja le največ 3 K...").

67 Štajerc: 37/16 (10. 9. 1916) v prispevkih "Omejitev iztoča piva" ("ob delavnikih od 7. do 10. ure zvečer... le pol litra gostu..."), "Davek na pivo" ("...od 3 K 40 vinarjev na 11 K...," kar bo Avstriji prineslo na leto okrog 50 milijonov K..."), "Kuhanje piva se bode ustavilo?" ("...Gössove pivovarne so na koncu z zalogami ječmena...Lepe razmere za pivopivce!").

68 Štajerc: 38/16 (17. 9. 1916) v prispevku "Poljedelci! Kmetovalci!" ("...Poznamo zvesto srce Štajercev in vemo, da se štajerski kmet ne bo le zavedal svoje dolžnosti... nikoli ne bo skrival svojih zalog...").

69 Štajerc: 38/16 (17. 9. 1916) v prispevkih "V naših vinogradih" in v "Vinogradniška zadruga Ptuj" ("odkup mošta...") ter 39/16 (24. 9. 1916) v prispevku "Vinska trgateg" ("...se je že začela...ponekod grozdje že gnili...").

70 Štajerc: 39/16 (24. 9. 1916) v prispevkih "Oddaja žita" in "Razburjenost zaradi domačih mlinov" ("...razveljavljeno v Halozah in v okraju Rogatec...") in v 36/16 (3. 9. 1916) v prispevku "Razno" ("...cena danes že 13 K za liter...v mirnem času le 1 K 60 vinarjev...").

obojestransko odvisnost vasi in mesta. Ni pa mogel mimo kritike, da se tudi na vasi ne živi ravno tako zelo slabo kot mnogi mislijo.⁷¹

V jeseni so postajali zopet aktualni razni sejmi (živinski, sejmi žrebet in konjev, špeharski sejmi itd.) in izobraževanje (viničarski tečajji).⁷²

Pomen prehrane je bil že ves čas svetovne vojne vedno postavljen v ospredje. Hrana je pomenila pomembno strateško oporo za vojsko in državo nasploh. Aktualno je bilo, tudi na začetku leta 1917, vprašanje, katera stran bo v svetovni vojni izstradana. "Štajerc" se je odkrito spraševal, ali bo Avstrija lahko vzdržala s svojim kmetijstvom, četudi ji pomaga po svojih najboljših močeh zavezniška Nemčija. Prav količina pridelane in kupljene pšenice je bila v teh napovedih najpogostejši pokazatelj, ali bo Avstrija lahko vzdržala. Ker je uvoz, kot je bil v prejšnjih letih, sedaj nemogoč, so goli izračuni pokazali, da bo treba skrbno racionalizirati porabo pšenice. Dosedanja poraba je bila lahko še v Avstriji 1150 gramov in v Nemčiji 1240 gramov na dan po posamezniku. Že sedaj pa je osrednja oblast znižala to količino na 280 gramov na dan na osebo. Da pa bi nekako pomiril prebivalstvo, je časopis objavil še kratko primerjavo za nasprotno stran v vojni in pokazal, da je tudi pri njih podobno kritična situacija pri zagotavljanju hrane. V začetku leta so se zopet dvignile cene mesa (goveje in telečje) za celotno Štajersko, razen za Gradec, za mast in klobase; napovedali so podražitev tobacnih izdelkov. "Štajerc" je hrabil prebivalstvo, predvsem kmete, ko je objavil primerjalne podatke o nemškem in angleškem kmetijstvu. Nemški kmet je bil prepričljivo boljši v vseh pogledih, pridelal je več žita, krompirja in govedi povprečno na prebivalca v svoji državi, čeprav je v isti številki objavil, da je problematika zaplembe krme na Štajerskem še vedno nerazrešena pri dunajski vladi, saj se je predlagalo in celo zahtevalo, da se obremenijo druge dežele, ki do tedaj še niso bile tolikokrat prizadete s podobnimi rekvizicijami. Akcija je bila v začetku marca uspešno zaključena.⁷⁵

Ptujski okrajni zastop je centralnemu dunajskemu in deželnemu uradu za prehrano poslal poseben dopis, v katerem je zahteval, da se cene kmetijskih pridelkov poenotijo v obeh državnih polovicah, da se določi cena za žetev letnika 1917 in da se preuredijo vse občinske pašne površine v njive. Časopis se je zavzel za samostojno kmetijsko politiko na Spodnjem Štajerskem in predlagal, da se odkloni vsakršno sodelovanje s kranjskimi kmeti za ustanovitev vseslovenske kmetijske družbe, ki jo vidijo klerikalno obarvano. Dr. Verstovšku, kranjskemu deželnemu odborniku, je časopis očital, da je prav on bil tisti, ki je že tako težke razmere v kmetijstvu hotel še le poslabšati, ko je predlagal, na seji centralnega odbora Štajerske kmetijske družbe, da se ukinejo nekatere kmečke podpore.⁷⁶

71 Štajerc: 40/16 (1. 10. 1916) v prispevku "Husjakarija" ("...Ne bomo raziskovali, kdo danes bolj trpi in strada, kmeti ali revno mestno prebivalstvo... Vsi trpimo bedo in bremena te vojne zadenejo vse enako...") in v "Neumne govornice" ter v 44/16 (29. 10. 1916) v prispevku "Kmetice, pamet!" ("danes kmetice v mestih čakajo na sladkor... na vasi pa pijejo strupeno kavo...").

72 Štajerc: 42/16 (15. 10. 1916) v prispevkih "Razglas za sejem žrebet na Ptuj" ("...polletno žrebe stane 800–1800 K"), "Špeharji in svinjerejci", "Licitacija merjascev" ter v 45/16 (5. 11. 1916) v prispevku "Razglas".

73 Štajerc: 2/17 (14. 1. 1917) v prispevku "Kdo bode izstradan?" in v 4/17 (28. 1. 1917) v prispevku "Ali bomo z našim kruhom izdržali?" ("...skrbi v mestih in trgih...ali bomo izdržali?").

74 Štajerc: 3/17 (21. 1. 1917) v prispevku "Najvišje cene" ("...goveje meso 6–6,40 K za kg... telečje meso 7 K – za zrezke..."), v 5/17 (4. 2. 1917) v prispevkih "Za masti in klobase" ("...cene v vinarjih za kg... maslo 800, svinjska mast – 800.. ") in "Zopet podražitev tobaka?", "Cene žive živine in svinj".

75 Štajerc: 8/17 (25. 2. 1917) v prispevku "Kmet mora zmagati!" ("...zmagal bo v tej izstradalni vojni tisti, ki ima boljše kmetijstvo... kmet proti kmetu, njiva proti njivi – to je danes geslo!...Mi smo uspeha gotovi in si ga ne pustimo od nikogar iztrgati...nemški kmet mora zmagati...!") in v "Rekviriranje krme na Štajerskem" ("...napovedujejo se veliki problemi za naše kmetijstvo nastale bede..., da bo le vlada prisluhnila in našo domačo živinorejo ne uničila popolnoma...") ter v 10/17 (11. 3. 1917) v prispevku "Oddaja mrve in slame s Štajerske".

76 Štajerc: 8/17 (25. 2. 1917) v prispevku "Ptujski okrajni zastop" in v 6/17 (11. 2. 1917) v prispevku "Vseslovenska kmetijska družba" ("svojo gospodarsko bodočnost si bodejo štajerski in koroški kmetje sami ustvarili, brez da bi postali orožje v roki "vseslovenskih" ali "vseslovanskih" politikov...") ter v 10/17 (11. 3. 1917) v prispevku "Kdo hoče kmetiškemu ljudstvu podpore trgati?" ("...poglejte se v zrcalo in videli boste - sodite sami, koga in kaj!").

Pomlad 1917 je prinesla nove probleme in podražitve hrane; tobak se je podražil za 100%, nove so bile cene za krompir, višje so bile cene za klavno živino in napovedala se je ustavitev delovanja pivovarn do jeseni, uvajale so se nove živilske karte itd...⁷⁷

Kar nekam nenavadno je bilo, da je oblast sprostila nekatere omejitve; na Štajerskem je zmanjšala tri brezmesne dneve na samo dva v tednu in dovolila prosto prodajo saharina, ki je bil do tedaj državni monopol.⁷⁸

Spomladanska setev je bila zopet posebna skrb države, zato je tako ptujski okrajni odbor poskrbel za zadostne količine semena ječmena, koruze, ovs, graha in fižola. Vojaške oblasti pa so dale na voljo do pet, od maja dalje dvajset, ujetnikov in konje za dela na polju in v vinogradu za dva do tri tedne. Posebej se je priporočala saditev krompirja, saj naj bi vsaka dežela sama pokrila svoje potrebe s to poljščino. Istočasno pa so pozvali kmetovalce na delo za čim večjo pomoč vojakom na frontah.⁷⁹

Da se ne bi ponovila problematika zagotovitve in predvsem delitve prepotrebnih škropiv za sadno drevje in vinograde, je ptujski okrajni zastop sklenil, da bo vsa potrebna škropiva izdajal po posebnem vrstnem redu in v enkratni potrebni količini. Odbor je ostro zavrnil kritiko slovenskih klerikalcev, češ da so cene za modro galico previsoke. Ob tem je poudaril svoje velike zasluge na področju kmetijstva v ptujskem okraju.⁸⁰

Kriza v prehrani, tako v mestu kot na vasi, je vzpodbudila oblast in kmetijske strokovnjake, da so ljudem predlagali razne prehranske nadomestke; iz koruze in žita se lahko pridobi margarina, olje in beljakovine, mlada detelja pa je primerna kot solata, ter že omenjeni saharin.⁸¹

Zelo aktivna je v maju 1917 postala slovenska klerikalna stran, ko je na posebnem zborovanju v Mariboru, ki ga je sicer sklicalo mariborsko okrajno glavarstvo, ostro udarila po štajerskih mestih (Gradec, Maribor, Ptuj in Celje). Govornik (Žebot, urednik "Slovenskega gospodarja") je zahteval odvzem živine, ki jo imajo meščani. Omenil je tudi grofa Herbersteina, mariborskega knezoškofa Napotnika in nekatere veleposestnike, ki naj se jim zapleni živina. V teh izjavah Žebota je "Štajerc" videl le klerikalno gonjo podeželja proti mestu.⁸²

Tudi Štajerska kmetijska družba je pod vodstvom deželnega glavarja grofa Edmunda Attemsa poslala vladi posebno delegacijo štajerskih kmetovalcev z zahtevami, da razreši problematiko preskrbe s hrano. Na 17.letnem zborovanju "Zveze kmetijskih zadrug za Štajersko", ki je bilo v Gradcu, so se predstavili finančni uspehi združenja, ki je imelo 348 korporacij s 70.442 člani in letnim prometom 234,1 milijonov K – promet je bil kar petkrat višji kot predvojni iz leta 1913. Razdelili so del dobička (443.675 K). Razpravljali so tudi o cenah nekaterih pridelkov in ocenili štajersko kmetijstvo kot dobro stoječe.⁸³

Stanje pa je v resnici bilo na Spodnjem Štajerskem zelo kritično. Stanje živine na Štajerskem je upadlo v enem letu

---

77 Štajerc: 9/17 (4. 3. 1917) v prispevku "Podraženje tobaka?" ter v 10/17 (11. 3. 1917) v prispevku "Krompirjeve cene" ("...11 k za 100 kg krompirja...") in 12/17 (25. 3. 1917) v prispevku "najvišje cene" ("za kg žive teže: za vole do 3,50 K, krave do 3,10 K, za bike, telice do 3,30 K"), "Meseci brez piva" ("...od 1010 avstrijskih pivovarn jih stoji že 600....popolna zaustavitev od junija do septembra bo..."), "Karte za meso in krompir".

78 Štajerc: 13/17 (1. 4. 1917) v prispevkih "Prodaja saharina prosta" ("...večja bo njegova uporaba v gostilnah, kavarnah in slaščičarnah, kjer bo nadomestil prepovedani sladkor...") in "Samo dva brezmesna dneva v tednu".

79 Štajerc: 14/17 (8. 4. 1917) v prispevkih "Razglas" in v "Vojaški delavski oddelki in vprežni konji" ("...posestnik mora dati le hrano delavcem in konjem...") ter še v 18/17 (6. 5. 1917) v prispevku "Vojaški delavski oddelki" ("...do sedaj 5, zdaj pa 20 mož") ter v 15/17 (15. 4. 1917) v prispevkih "Spomladni nasad – življenjsko vprašanje" in "Štajerski kmetje in kmetice, pomagajmo, da zmagamo!" ("...poziv osrednjega odbora Štajerske kmetijske družbe") ter v 17/17 (29. 4. 1917) v prispevkih "K saditvi krompirja" ("...75 gr težki gomolji morajo dati 297 q pridelka na ha..."), "Nasadne in dobavne pogodbe za krompir". "Ponudba" ("za 25 vagonov krompirja letnika 1917....firma Westermann & Comp. Kapfenberg"), ter v 18/17 (6. 5. 1917) v prispevku "Setveno blago".

80 Štajerc: 19/17 (13. 5. 1917) v prispevku "Razglas" in v 21/17 (27. 5. 1917) v prispevkih "Ptujski okrajni zastop", "Straža in ptujski okrajni zastop" ("...je lagala in lažel...").

81 Štajerc: 19/17 (13. 5. 1917) v prispevku "Olje in beljakovine" in 20/17 (20. 5. 1917) v prispevkih "Cene za monopolni saharin" ("...25 ploščic za 25 vinarjev"), "Mlada detelja kot živilo" ("...le do velikosti 10 do 15 cm...").

82 Štajerc: 22/17 (3. 6. 1917) v prispevku "Zanimivo zborovanje".

83 Štajerc: 22/17 (3. 6. 1917) v prispevku "Deputacija štajerskih kmetovalcev pri ministrih" ("...problematika živine in preskrbe z mesom ter semenskim krompirjem...") in v 23/17 (10. 6. 1917) v prispevku "Zveza kmetijskih zadrug na Štajerskem".

za več kot 23.000 glav, napovedovale so se nakupovalne nakaznice za nove prehrabne artikle in gospodinjske potrebščine, vpeljale so se nove omejitve in prepovedi v kmečki trgovini, svoje je pridala že dalj časa trajajoča suša in le redki so lahko dobili novo zaposlitev na kmetih.⁸⁴

Tudi štajerski nemški poslanci so zahtevali od ministrskega predsednika, da naj že pravo bedo na Štajerskem nekako reši ali vsaj ublaži. Obljubljeno jim je bilo, da bo osrednja oblast poslala zadostne količine žita na Štajersko.

Tudi minister za ljudsko prehrano general Höfer, ki je obiskal konec julija 1917 Štajersko in imel razgovore z mnogimi okrajnimi zastopi, je obljubil reševanje težkih razmer v kmetijstvu.

Štajerci so mu zatrdili, da so še vedno pripravljeni dajati velike količine hrane za državo. Od ministra pa so zahtevali, da se enakomerneje obremenita obe polovici države in predvsem vse kronovine v Avstriji.

Za izboljšanje kmečkih razmer se je zavzel tudi "Štajerc", ko je napovedal veliko zborovanje "Štajerčeve stranke" konec julija 1917 na Ptuj, saj so po njegovem prepričanju bila bremena, ki jih je moralo prenašati kmečko prebivalstvo, neskončno velika in je napočil že skrajni čas, da tudi ljudstvo pove svoje pošteno mnenje o teh problemih.

Na zborovanju, ki je bilo v prvi vrsti sklicano kot nasprotovanje jugoslovanskemu deklaracijskemu gibanju na Spodnjem Štajerskem, pa je pri razpravljanju o gospodarskih zadevah na Spodnjem Štajerskem glavni govornik Franc Girstmayer iz Maribora postavil štiri konkretne zahteve:

1. da se kmetom pusti zadostna količina žita in se jim priskrbi potrebno semenje;
2. da se jim pusti vlečna živina za oranje;
3. da se ljudem omogočijo dopusti in oprostitev iz vojske za poljska dela in
4. da se kmetu pusti tudi žito, da bo poleg plačila lahko delavcem dajal tudi hrano, ker se drugače na vasi delavci ne dobijo.⁸⁵

Žetev pšenice oz. žit je bila na Spodnjem Štajerskem težko pričakovana. Kazalo je dokaj slabo, saj sta v sredini maja ponagajala mraz in slana ("ledeni možje"), v začetku julija je po daljši suši le padlo nekaj dežja, a se je pričakovala le povprečna žetev. Zaradi splošne krize in pomanjkanja so na poljih na veliko kradli pridelke. Avstrija je lahko pričakovala zopet le nekaj pšenice iz Romunije. Določene so bile prevzemne cene za domače in semensko žito.⁸⁶

Toliko propagirana akcija za čim večje pridelovanje krompirja je bila za kmeta, kot že tolikokrat, prej zopet udarec po glavi, saj je oblast z začetkom avgusta 1917 zaplenila vso letina krompirja in določila odkupne cene. Kmetje so se lahko tolažili le z neposredno menjavo krompirja za druge, nekmečke dobrine.⁸⁷

⁸⁴ Štajerc: 25/17 (24. 6. 1917) v prispevkih "Živinsko stanje na Štajerskem" ("...podatki brez mest Gradec, Maribor, Ptuj in Celje... maja 1916 še bilo 730.291, sedaj le 706.856 glav živine.... manj torej 23.455 glav..."), "Nakupovalne nakaznice" ("...za zelje, olje, sveče, milo"), "Naprava repičnega olja prepovedana", "Licitacija sveže trave prepovedana", "Suša vlada" ("po vsej Avstriji") in v 24/17 (17. 6. 1917) "Oglas" ("išče se viničarska družina... za 3,5 orala velik vinograd... vprašajte pri Matth Krainer, Villa Amelie, Črešnjevci (Kerschbach) pri Radgoni...").

⁸⁵ Štajerc: 27/17 (8. 7. 1917) v prispevku "Za trpečo Štajersko", 30/17 (29. 7. 1917) v prispevkih "Minister za ljudsko prehrano" in "Kmetje, obrtniki, delavci" ("...ne gre za nobeno strankarstvo, za nobene posebne cilje! Gre se za domovino in ljudstvo, ki prinaša v tej vojni tako grozovite žrtve... Ljudski glas - božji glas!...") in v 31/17 (5. 8. 1917) v prispevku "Veliko zborovanje".

⁸⁶ Štajerc: 21/17 (27. 5. 1917) v prispevku "Mraz in slana", v 27/17 (8. 7. 1917) v prispevku "Blagoslovljeni dež" ("...hudo je že trpel krompir, fižol, koruza, oves... dobra bode žetev...") in v 33/17 (19. 8. 1917) v prispevkih "Suša in dež" "vsemogoči ljudje, tujci in domačini, vojaki in civilisti ter vojni ujetniki kradejo, da je naravnost grozno...") in v "Romunska letina" ("...od okoli 2,8 milijona ton se bo 1,25 milijona ton izvozilo v centralne države...") in v 34/17 (26. 9. 1917) v prispevku "Prevzemne cene za žito 1917" ("...pšenica in rž za 40 K, ječmen 37 K, oves 36 K za 100 kg.... premija 2 K se doda, če se odda do 15.septembra, semensko žito pa 20 K nad prevzemno ceno...").

⁸⁷ Štajerc: 31/17 (5. 8. 1917) v prispevku "Krompir letine 1917 pod zaporo" ("...40 K za 100 kg, ...15 K šele v začetku septembra...") ter v 22/17 (3. 6. 1917) v prispevku "Premog za krompir" ("akcija Trboveljske premogokopne družbe...") in v 28/17 (15. 7. 1917) v prispevku "Živila vse vrste" ("...krompir, mast, jajca, sir, puter... zamenjava za strešno ali stensko opeko... naslov v "Štajercu").

Ponovno so bile določene nove, seveda višje, cene za svinjsko meso pri živi teži, kar vse je bilo v stilu že do tedaj izredno velikih podražitev v Avstriji v treh letih vojne pri večini blaga.⁸⁸

Presenetljivo malo se je pisalo v poletnih mesecih o žetvi, zato pa je vedno bolj postajala aktualna bližajoča se trgateg grozdja. Že v začetku septembra, torej še pred trgatvijo, se je razvnela polemika o količinah potrebnega sladkorja za novo vino. Ptujski okrajni odbor je z načelnikom Jožefom Ornigom dokazoval oblastem, da je delitev količin sladkorja med deželami nepravilna, glede na vinogradniške površine. Primerjava teh površin s Tirolsko in Češko bi morala dati Štajerski skoraj 1000 ton, a jih je dobila le simboličnih 6 ton. Štajerci so se čutili prezirani od oblasti in so bili razočarani nad vrednotenjem junaštva svojih sinov na bojiščih. Zato so se ponovno oglasili štajerski poslanci pri deželni oblasti in z deželnim glavarjem grofom Attemsom dosegli dogovor o pripravljenosti oblasti za izboljšanje razmer v kmetijstvu.⁸⁹

Tudi zaradi močne toče na Spodnjem Štajerskem, predvsem na področju Šentilja v Slovenskih goricah, se je morala trgateg začeti predčasno, čeprav je "Štajerc" svaril pred prehitro trgatvijo, ker se je vseeno obetala prvovrstna kvaliteta vina. Odkup vinskega mošta in pozneje vina je zagotovila v velikih količinah Zveza kmetijskih zadrug za Štajersko, tudi odkup vinskih tropin za izdelovanje domačega vina ("piccolo"). Vinska letina 1917 je bila ena boljših v zadnjih desetletjih, a cene kljub množini vina skorajda nikjer niso padle. Nastajale so celo težave z vinskimi sodi, ki jih je primanjkovalo, saj so jih kmetje veliko porabili tudi za sadjevec. Ob koncu leta 1917 so bile določene najvišje dovoljene cene za vina v gostilnah in pri proizvajalcih.⁹⁰

Med jesenskimi pridelki je bil zopet najzanimivejši krompir. Lanska krompirjeva letina je bila okoli 50 milijonov stotov, običajno pa je bilo krompirja kar 130 milijonov stotov. Za leto 1917 se je planiralo 70–80 milijonov stotov, kar je pomenilo, da lahko posameznik porabi letno 100 kg, oz. le 2 kg na teden. Iz Nemčije se je konec septembra uvozilo 600 vagonov, nadaljnjih 1000 pa se jih je pričakovalo prav kmalu. Določene so bile najvišje cene za prodajanje krompirja na drobno.⁹¹

Ob koncu leta so se ponovno pojavili aktualni pozivi "Štajerca" za razne tečaje (viničarski, sadjerejski, tečaji za vkuhanje sadja) za že naslednje, 1918. leto.⁹²

Veliko dela je opravil v jesenskem času ptujski okrajni zastop, tako so lahko bolj nemoteno potekala jesenska kmetijska dela. Dosegel je, da oblast v Halozah ni zaplenila živine in krme, sklenil je pogodbe za 24 vagonov dobrih semen in zagotovil ustrezno količino sladkorja za novo vino in izdelavo tropinovega vina. Kljub vsemu pa je "Štajerc" potarnal, da so zahteve nemške agrarne stranke, ki je v posebni delegaciji predala zahteve avstrijskih kmetov ministrskemu predsedniku take, kot se za agrarne politike spodobijo.⁹³

V letu 1918 se je kmetijstvo srečalo z dokaj velikimi problemi. "Štajerc" je verjetno nehote razburjal ljudi, ko je poročal, da nekatere države nimajo skorajda nobenih problemov, vsaj pri zagotavljanju pšenice ne. Argentina je zagotavljala velike količine žit za Španijo in Švico. V Italiji je bilo splošno varčevanje pri vseh vrstah žit, pšenični

88 Štajerc: 34/17 (26. 8. 1917) v prispevkih "Svinjske cene" ("...npr. 1 kg žive teže svinjine 6 K..." in v "Drago, dražje, najdražje" ("...podražilo se je v času vojne za %: sladkor – 30, pivo in puter – 200, jajca – 230, čevlji in obleka – 300, klobase, jabolka in vino – 400, meso, svinjska mast za 500, suhe klobase – 600, jabolčnica – 700, dobro zimsko blago – 800, konjska mast – 1500, paradizniki – 1600 ter sveže zelje in fižol – 1900 in suhe fige za 2500%...").

89 Štajerc: 36/17 (9. 9. 1917) v prispevku "Pustite nam Štajercem vsakdanji kruh" ("...Mi Štajerci naj le žrtvuemo – drugi pa naj uživajol Tirolska ima 26.468 ha vinogradov in je dobila 870 ton...okoli 33 kg/ ha... Štajerska, ki ima 28.311 ha, bi morala dobiti 934.263 kg... dobila je le 6.000 kg... ima kar 44-krat več kot Češka, a je dobila le 2-krat več od "blagoslovljene Češke...").

90 Štajerc: 37/17 (16. 9. 1917) v prispevku "Toča" in "Vinska trgateg" ("...ne trgajte prehitro... letos bode vinska in sadna žetev res imenitna...") in v 38/17 (23. 9. 1917) v prispevkih "Vinski nakup", "Vinske tropine", in v 42/17 (21. 10. 1917) v prispevku "Letošnja vinska trgateg" ter v 52/17 (30. 12. 1917) v prispevku "Povprečne cene za srednje vino" ("...4,60 K za liter belega iz soda in 4,80 K za rdeče vino... steklenica 0,7 l v gostilni. 5,80 K belo in 5,90 K rdeče.... pri proizvajalcu za liter vina le 3,20 K...").

91 Štajerc: 39/17 (30. 9. 1917) v prispevkih "Koliko krompirja dobimo?" in "Uvoz nemškega krompirja v Avstrijo", in v 45/17 (11. 11. 1917) v prispevku "Nadrobna prodaja krompirja" ("...cena pri prodaji pod 100 kg sme biti le 30 vinarjev...").

92 Štajerc: 44/17 (4. 11. 1917) v prispevku "Razglas" ("...na Deželni viničarski šoli v Silbersbergu pri Lipnici in v Deželni sadjarski in vinogradniški šoli v Mariboru...").

moki se je morala dodajati celo riževa moka, zvišale so se tudi cene sladkorja; v Avstriji so ljudje že bili navajeni stalnih rekviriranj in na Koroškem je bilo veliko pomanjkanje mesa zaradi zelo velikih obveznosti kmetov za vojaške in civilne potrebe v državi. Avstrija se je nadejala uvoza žita iz Ukrajine, da bi izboljšala domače kronično pomanjkanje žitaric in moke, a so se bali špekulacij pri tem poslu. Ljudje so se menda kar zgrozili, ko so prebrali, da jih namesto nekdanj belega in črnega kruha čaka kruhov nadomestek iz lesa, pa še recept zanje je bil objavljen v "Štajercu," in namesto svinjskega mesa meso vrabcev.⁹⁴

Za blažitev vseh omenjenih težav je oblast predlagala sajenje zelenjave in lanenega semena, ptujski občinski odbor pa je poskrbel za primerne vrtove.⁹⁵

Da so vsa omenjena dejanja oblasti res bila le sprotno pomirjanje prebivalstva, se vidi iz tega, da je prav ta oblast izvajala še vedno obsežna rekviriranja živil.

Tako je "Štajerc" ostro zapisal, da je položaj kmeta vedno težji in vse kaže na to, da bo živinoreja na Spodnjem Štajerskem v bližnji prihodnosti uničena. Najbolj je ljudi jezilo, da so bile te zaplembe neenakomerno razporejene med deželami. Glavno krivdo za tako stanje vidi "Štajerc" pri slabem delu štajerskih poslancev, ki se raje ukvarjajo z drugimi zadevami.⁹⁶

Res je že bil skrajni čas, če že ne celo prepozno, da se je morala tudi oblast zamisliti nad določenimi podatki. Tako v Avstriji kot Nemčiji se je stalež živine v času od 1910 do 1916 zmanjšal za 26% in le 4,4%. Zanimivo je "Štajerc" komentiral te podatke in napovedoval, da bodo posledice teh težav vidne tudi še po vojni pri količinah mleka, mesa, sira in surovega masla. Zelo hudo stanje je na Štajerskem, kjer je, po njegovem mnenju, prav zaradi nezmožnosti vlade gospodarstvo primerno organizirati, saj je tudi njena kadrovska politika slaba.⁹⁷

Kako je oblast izpeljala že dokaj panično in negospodarno novo žitno rekvizicijo, se vidi iz objave novih cen. Bile so dosti višje kot dotedanje, ob zagotovilu države, da se cena moke ne bo tem podražitvam ustrezno podražila.⁹⁸

Zagotovitev pšenice je še vedno bila glavna skrb oblasti, ki si je obetala velike količine iz Romunije, tudi še za druge prehranske artikle, a se je že maja 1918 zataknilo, ker so bile romunske poslane količine precej nižje od obljubljenih.⁹⁹

---

93 Štajerc: 38/17 (23. 9. 1917) v prispevku "Gospodarske razmere in delo okrajnega zastopa na Ptuj" ("...naš ptujski okraj je največji na Štajerskem... državi dajemo povprečno 35 kg od družine...") in v 45/17 (11. 11. 1917) v prispevku "Zahteve kmetov" ("zahteve...; 1. cenitev krompirja se naj pravično uredi...; 2. oddaja mrve in slame - živina je obsojena tako na pogin...; 3. domači mlinci se naj ponovno dovolijo...; 4. neenakomerna razdelitev otrobov ni pravična...; 5. popisovanje zalog se naj izvede tudi pri bogatem konzumentu...; 6. pri domačem klanju naj se oddaja masti pravično uredi...; 7. Najvišja cena za mošt se naj zniža, saj ni primerna glede na čisto vino...; 8. Samostojne kmete se naj oprosti od služenja vojaščine...; 9. Vojni ujetniki, ki so delali že dve leti in so bili zamenjani, naj se jih vrne kmetom; 10. Oddaja petroleja se naj uredi glede na velikost posestva; 11. Oddaja čevljev oz. usnja za 1 par se naj za kmeta upošteva pri spomladanskih delih in 12. Divjačino je treba postreliti... Tako delajo gospodarsko misleči poslanci za kmete. Pri nas pa uganjajo le neplodno politiko!").

94 Štajerc: 2/18 (13. 1. 1918) v prispevku "Ameriško žito" ("...skupaj 400.000 in 100.000 ton žita..."), v 5/18 (3. 2. 1918) v prispevku "Varčevanje v Italiji" ("moka za testenine mora vsebovati 75% riževa moka."), v 8/18 (24. 2. 1918) v "Vzrok pomanjkanja mesa na Koroškem" ("...ker je v letu 1917 zelo nazadovala domača živina... je število padlo od 242.000 na 190.000 glav, v februarju 1918 bo morala preskrbeti 13.450 glav... mesečna civilna poraba je zdaj 1800 do 2000 glav...") ter v 11/18 (11. 3. 1918) v prispevku "Žito iz Ukrajine" in v 14/18 (7. 4. 1918) v prispevku "Komu bo zaupan uvoz ukrajinskega žita?" ("...to so tisti, ki so že v mirnem času s špekulacijami v žitu najlepši kšeft delali...") ter v 12/18 (24. 3. 1918) v prispevku "Kaj nas še vse čaka" ("...dunajski zdravnik dr. Salomon v neki bolnici... kruh iz lesa... moka je drobno zmleti prašek iz gabrovega lesa. Primeša se 100 gramov na 900 gramov žitne moke, doda pol litra vode in 30 gramov soli ter 40-60 gramov droži... speče se kruh... Res same dobrote nas čakajo!") in v 21/18 (21. 4. 1918) v prispevku "Vrabci" ("...na Moravskem...").

95 Štajerc: 11/18 (17. 3. 1918) v prispevku "Pametno gospodarsko delo" ("...tako se bode mnogo lažje bremena in težave vojnega časa pretrpelo...") ter v 12/18 (24. 3. 1918) v prispevku "Tečaj za sajenje zelenjave" ("tečaj je brez plačila...").

96 Štajerc: 16/18 (21. 4. 1918) v prispevku "Brezobzirno rekviriranje živine na Spodnjem Štajerskem" ("...kje pa tiči poslanec Brenčič... v poslanski zbornici kima kakor bradati kozliček...").

97 Štajerc: 17/18 (28. 4. 1918) v prispevku "Številke, ki dajo pomisleka" ("...sedanje racioniranje je tri leta prepozno vpeljano... odločajo ljudje, ki nimajo niti pičice pojma o gospodarstvu...").

98 Štajerc: 17/18 (28. 4. 1918) v prispevku "Splošna rekvizicija" ("...pšenico in rž bodo plačevali po 15 K za 100 kg dražje kot doslej...ječmen za 13 K in koruzo po 12 K dražje...").

99 Štajerc: 18/18 (5. 5. 1918) v prispevku "Gospodarska pogodba z Ukrajino" ("...5 milijonov q žit... več sto milijonov kosov jajc..., pogodba za klavno živino, krompir, zelenjavo, kislo zelje, čebula, ...les... volna..., 25.000 ovc...še trden kurs 1 K = 50 kopejk...") in v "Uvoz iz Romunije".

Posamezni občinski in okrajni zastopi so se zelo razburjali zaradi pogostih rekviriranj živine in zadolževali svoje predstojnike, da so reagirali pisno pri višjih oblastnih instancah in delno tudi uspevali v kmečkih zahtevah.¹⁰⁰

Za spomladanska poljska dela je bil v vseh letih svetovne vojne velik problem zaradi pomanjkanja delovne sile in živine, predvsem konjev. Zato je oblast pomagala z nasveti, kako pravilno ravnati z vojaškimi konji, ki jih je oddajala kmetom pod dokaj ugodnimi pogoji.¹⁰¹

Že na začetku leta je ptujski okrajni zastop poskrbel za pravočasno nabavo škropiv za vinograde, kar so potem začeli organizirano deliti po župnijah v maju 1918. Stanje v vinogradih je bilo junija v okraju Ormož in Ljutomer zelo dobro, a je konec meseca padel sneg do nižin na Spodnjem Štajerskem. V juliju sta vinograde napadla peronospora in oidij, kar pa ni negativno vplivalo na razvoj grozdja do trgatve. Konec oktobra je oblast napovedala celo možnost zaplembe vina za vojaške potrebe, vendar jih je prehitel konec svetovne vojne.¹⁰²

Približevala se je zadnja žitna žetev v monarhiji, zato je oblast posebej pazila na morebitne zlorabe pri tem; poskrbela bo za potrebno gorivo in osebje pri mlatilnih strojih in jih celo oprostila vojaške službe. Določila je prevzemne cene za žito za prihajajočo žetev ob že znanih posebno visokih dodatkih za oddajanje do konca leta 1918. Ob žetvi si je smel kmet zadržati določene količine glede na število družinskih članov. Rezultati žetve so bili še dokaj dobri po vsej Avstriji, kljub splošno znanim problemom v kmetijstvu in nerednega in slabega uvoza iz Romunije niti niso posebej pogrešali.¹⁰³

Splošna situacija v prehrani prebivalstva je postajala v zgodnjem poletju 1918 zelo kritična; omejevala se je poraba že do tedaj posebnega kruha, nadomeščal ga je nepriljubljeni in skorajda neužitni "vojni kruh". Na Dunaju so nastali celo nemiri zaradi kar 50% zmanjšanja količin kruha, kar je poskušala oblast reševati z interventnim uvozom iz Nemčije. Verjetno pa tudi podobne razmere pri Japoncih niso mogle pomiriti vedno bolj nezadovoljnih prebivalcev v Avstriji, ki so si že tudi upali kaj reči in napisati o vedno manj priljubljeni oblasti.¹⁰⁴

Ni bilo kruha kot osnovne hrane, država pa je omejevala še porabo mesa, prepovedala je klanje lažjih prašičev in uvajala nepriljubljene brezmesne dneve in celo tedne. Cene prehrane so podivjale, po poljih so kradli jesenske pridelke. Približeval se je in končno napočil konec vojne, s tem pa so se pojavili novi problemi za prebivalstvo,

---

100 Štajerc: 2/18 (13. 1. 1918) v prispevku "Okrajni zastop v Marenbergu za naše kmete" ("...oblast pa naj tudi premisli, da je treba kmeta kot temelj države upoštevati...") in v 19/18 (12. 5. 1918) v prispevku "Odločna zahteva zastopnikov ptujskega okrajnega odbora" ("naj okrajni glavar posreduje pri vladi, da se naj v ptujskem okraju živino preneha jemati...") ter v 20/18 (19. 5. 1918) v prispevku "Vinoreja v Halozah ogrožena" ("...oblast je v Gradcu že dovolila živino pustiti... za vsakih 3 ha po 1 glavo... mi pa zahtevamo še 1 živino na oral vinograda... Ako se temu ne odgovori, je haloški živinorejec svojemu poginu obsojen...").

101 Štajerc: 14/18 (7. 4. 1918) v prispevku "Varstvo konjev" in 17/18 (28. 4. 1918) v prispevkih "Vojaški konji za pomladanska dela" ("...brezplačno tudi letos, z vozovi in vozniki vred, le hrano in 3 K na dan vozniku") in v "Licitacija konji" ("...le za tiste, ki se izkažejo z izkaznico, da so poljedelci... v Radgoni 7. in 28. maja... v Mariboru, Šoštanju...").

102 Štajerc: 5/18 (1918) v prispevku "Vinogradniki, pozor!" ("...bakrena galica..."), v 7/18 (17. 2. 1918) v prispevku "nadomestki" ("natrijev bisulfit namesto žvepla...") in v 17/18 (28. 4. 1918) v prispevku "Razglas" ("...v 20 župnijah... poseben razpored..."), v 24/18 (16. 6. 1918) v prispevku "Vinogradni", v 26/18 (30. 6. 1918) v prispevku "Sneg" ("...sneg in dež 24. 6."), v 29/18 (21. 7. 1918) v prispevku "Vinogradniki, pazite!" in v 43/18 (27. 10. 1918) v prispevku "Rekvizicija vina za vojaške svrhe" ("obstoji možnost... od 2 do 3% količin po vsej monarhiji...").

103 Štajerc: 21/18 (26. 5. 1918) v prispevku "Prepoved krmiti zeleno žito" ("...to je že prepovedano od 1915"), v 24/18 (16. 6. 1918) v prispevku "Osebje za mlatilnice", v 25/18 (23. 6. 1918) v prispevku "Bencin", v 31/18 (4. 8. 1918), v prispevku "Prevzemne cene za žito" ("...za 100 kg pšenice 55 K, rži 55 K, ječmena, ovsa, prosa in koruze po 50 K, ajde 100 K, graha 120 K, leče 150 K, fižola 100 K... dodatki do 15. julija 25 K, nato po 20, 15, 10 in 5 K...") in v 32/18 (11. 8. 1918) v prispevku "Množina žita" ("...po 11 kg žita na mesec za osebo starejšo od 15 let... za ostale po 9 kg...") ter v 38/18 (22. 9. 1918) v prispevkih "Letošnja žetev" ("...boljša je kakor lanska...") in "Kaj bi nam morala Romunija dati" ("...pričela so se že nova pogajanja za leto 1918/1919...").

104 Štajerc: 21/18 (26. 5. 1918) v prispevkih "Vojni kruh" ("...vemo, da je to v takih razmerah potrebno...") in v "Kaj vse pride v vojni kruh" ("...rabijo se razni nadomestki... nismo več izbirčni... sestava: plesniva moka, gnil zmrznjen krompir, repa, les, kreda in papirnata kaša.... Za časopise papirja primanjkuje, za kruh pa ga je več kot preveč. To je pač znamenje časa...") ter v 25/18 (23. 6. 1918) v prispevku "Krušne porcije na Dunaju", v 27/18 (7. 7. 1918) v prispevku "Nemčija pošilja živila lačnim Dunajčanom" ("tako industrijska Nemčija agrarno Avstrijo pred poginom gladu rešuje. Brez komentarja!") in v 22/18 (2. 6. 1918) v prispevkih "Japonski jedilni list" in "V Italiji" ("...tam je vsega... In mi pri vsem tem še stradamo...")

tudi v kmetijstvu in prehrani za prihodnjo zimo 1918/1919.¹⁰⁵

Povzetek

Časopis Štajerc je bil zagovornik interesov spodnještajerskega kmeta v obdobju 1. svetovne vojne. Poudarjal je nujnost umnega gospodarjenja v nestanovitnih vojnih razmerah, mu svetoval glede setve, žetve, živinoreje, sadjarstva in vinogradništva. Posebej je nasprotoval številnim ukrepom vojaških oblasti, ki so od kmeta zahtevale vedno nove dajatve (pridelke, konje, slamo). Kmetom je bila prepovedana tradicionalna trgovina na vasi, zato pa se je razbobotila trgovina na črno, predvsem z mesom (»klanje živine na črno«). Civilna oblast je morala pri kmetu zopet zagotoviti po posebnem razdelilniku ustrezne kvote hrane, predvsem za mesti Gradec in Dunaj. Kmetu sta vojaška in civilna oblast (lokalna, okrajna, deželna in državna) vračali bore malo (npr. možnost najema, seveda ob plačilu) vojake za nujna kmečka dela, bolj poredko so dovoljevali daljše vojaške dopuste fantom in možem na domačih posestvih. Ukrepi države so bili tudi za trško in mestno prebivalstvo, ki je občutilo pretirganje tradicionalnih vezi s kmečkim okoljem. Predpisane so bile omejitve trgovine, strogo določene količine in cene blaga za osnovno vsakdanjo porabo (vse vrste moke, kruh in ostali pekovski izdelki), kazni pa izredno visoke. Za kmečko in mestno prebivalstvo je časopis objavljala recepte za razne prehranske nadomestke (npr. namesto prave kave posušen in zmlet želod). Časopis je ostro kritiziral predvsem žensko prebivalstvo v mestih, očital jim je brezskrbno in potratno življenje in odobral uvajanje, sicer med prebivalstvom neprijetljivega živilskega kart, predvsem za sladkor. Kljub vsemu pa je bila ponudba na ptujskih živilskih sejmih konstantno velika in pestra; v prvih petih mesecih leta 1915 je bilo ponujenih kar 771 konj, 4886 goved in 4378 svinj. Mestno prebivalstvo je časopis razburjal s primerjavami ravni življenja in cen v Nemčiji, kjer so bile cene praviloma nižje kot v Avstriji. Časopis je s svojimi novicami o nižjih cenah na Ogrskem samo še prilično olje na ogenj in vplival na porast splošnega nezadovoljstva med ljudmi, ni pa še prišlo do nemirov, kot npr. na Dunaju, zaradi 50 % zmanjšanja količin kruha v prodaji.

Agonija na vseh področjih življenja in dela se je končala v jeseni 1918, ko je Avstrija skupaj z Nemčijo, zvesto zaveznico, kapitulirala, kar pa je pomenilo začetek novih vojaških, političnih in tudi gospodarskih problemov. Ob vsem tem pa je kmet zopet nosil največje breme prvih povojnih let.

Ključne besede: Štajerc, svetovna vojna 1914–1918, kmetijstvo, vinogradništvo, prehrana, cene

¹⁰⁵ Štajerc: 34/18 (25. 8. 1918) v prispevkih "Klanje prašičev pod 40 kg", "Tudi klobase in perutnina se ne sme uživati v brezmesnih dneh" ("...ponedeljek, sredo in petek...") ter v "Dva brezmesna tedna" ("...vsak mesec dva tedna se uvajata za civilno prebivalstvo... Vedno prijetnejše!") ter v 35/18 (1. 9. 1918) v prispevkih "Cene, ki dajo pomisleka" ("...za živo težo plemenskega mladega prašička kar 100 K za kg... To je nekaj neznosnega! Čas bi bil, da bi se v tem oziru trpečemu ljudstvu olajšalo vojno breme") in "Varstvo poljskih pridelkov" in "Pustite, kar ni vaše!" ("...vzrok je tudi organizacijska nezmožnost vlade!").